

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- Actualiteiten uit het hoofdbestuur
- Symposium over klinkend erfgoed in Alkmaar
- Voorlopige resultaten Kerkbalans 2015
- Omslagregeling predikantstraktementen 2016

VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN

AMSTERDAM WESTERKERK

FOTO: ARCHIVOLT

FOTO: ARCHIVOLT

KONINKLIJKE

WOUDENBERG

**BOUWEN TUSSEN
HEDEN EN VERLEDEN**

VOORSTRAAT 7 | 4233 EA AMEIDE | T (0183) 60 66 00 | F (0183) 60 26 27
INFO@KONINKLIJKEWOUDENBERG.NL | WWW.KONINKLIJKEWOUDENBERG.NL

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA. PASSIE
VOOR MENS EN
TECHNIEK.

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

GrafiServices is dé specialist in gedrukte communicatie voor de nationale en internationale markt. Van advies, vormgeving, prepress, drukken, nabewerking tot distributie. Ons team registreert en ontzorgt voor opdrachtgevers hun communicatie met het beste resultaat.

service voor
communicatie

Kanaalweg 30
3526 KM Utrecht
(030) 2 822 822
www.grafiservices.nl
info@grafiservices.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijkweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

TOINE DAELMANS

LUIDKLOKKEN
&
TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop
☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77
☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21
info@daelmans.com - www.daelmans.com

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris en
2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Bedum,
penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid
G. Koffeman, Oudewater, lid

Ereleden

D.G. Bijl, Th. L. van Hazel en
drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma
en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van
de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 25,-
per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen
€ 23,- per abonnement en 11 en meer
abonnementen € 21,- per abonnement.
Abonnementsprijs voor niet-leden
€ 28,- per abonnement.
Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.
ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

6.000 ex.
© november 2015

Foto omslag

Laurenkerk van de
protestantse gemeente
Alkmaar

INHOUD

ANBI: het is 5 voor 12!	353
Actualiteiten uit het hoofdbestuur	355
Symposium over klinkend erfgoed roept op tot behoud in deze tijd	357
Kalender voor kerkrentmeesters	358
De kerk als schatkamer	360
Met Kerkbalans het jaar rond	361
Voorlopige resultaten Kerkbalans 2015	362
Ook Kampen ontkomt niet aan kerksluiting	363
Grote Kerk in Den Bosch weer opengesteld	364
Restauratie Oude Kerk Amsterdam eindelijk van start	364
Omslagregeling predikantstraktementen 2016	365
De orgelbank	366
ANBI-transparantie: de tijd dringt!	368
Dr. Justin Kroesen vertrekt naar Noorwegen	369
Jaarverslagen SBKG Overijssel en Flevoland	369
Alde Fryske Tsjerken naar de rechter om erkenning	370
Mariakerk Oosterwijtwerd weer in volle glorie	370
Gereformeerde kerk Noordeloos bestaat 125 jaar	370
Winterexcursie 2015/2016 SOGK	370
Van Oeckelen orgel in kerk Dorkwerd weer in gebruik	371
Pastorie als bijzonder gebouw verdwijnt	371
Boek over 700-jarige Hooglandse Kerk Leiden	373
10 Jaar Utrecht Orgelland	373
Onderscheidingen van de VKB	374
Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland	375
Rouwborden terug in Grote Kerk Wijk bij Duurstede	375

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

ANBI: het is 5 voor 12!

Sinds 1 januari 2008 kent Nederland een regeling voor algemeen nut beogende instellingen. Destijds hebben de samenwerkende Nederlandse kerken die deel uitmaken van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) van de Belastingdienst een groepsbeschikking gekregen. Dat wil zeggen dat de afzonderlijke kerken en instellingen die bij deze kerkgenootschappen horen en die het algemene nut beogen, zijn aangewezen als ANBI. Die ANBI-status is voor onze kerken van levensbelang, want die houdt o.a. in dat giften, legaten en erfstellingen vrijgesteld zijn van schenk- en erfbelasting. Bovendien kunnen giften, bijvoorbeeld in het kader van de actie Kerkbalans, binnen de daarvoor gestelde randvoorwaarden, bij de Inkomstenbelasting in aanmerking komen voor de z.g. giftenaftrek.

Tegenover deze voordelen staat dat moet worden voldaan aan een aantal voorwaarden. Hiertoe behoren ook de nieuwe eisen ten aanzien van transparantie en toezicht. Op elektronische wijze dient een aantal gegevens beschikbaar te zijn over: bestuurssamenstelling, hoofdlijnen van beleid, activiteiten, financiën en beloningsbeleid. Voor het einde van 2015 dienen alle gemeenten en diaconieën te voldoen aan de eisen die de overheid aan hun ANBI-status stelt. Het is dus, voor het geval u dit nog niet deed, de allerhoogste tijd om snel aan de slag te gaan. Kerken hebben twee jaar langer de tijd gekregen om aan de ANBI-eisen te voldoen, maar deze periode is aan het einde van de volgende maand voorbij.

Vanaf 1 januari a.s. zal de Belastingdienst gaan controleren of ook de kerkelijke rechtspersonen aan de ANBI-voorwaarden voldoen. De verwachting is dat de opgegeven website-adressen en de daar vermelde gegevens op een geautomatiseerde wijze zullen worden gecontroleerd. Wanneer zaken niet in orde zijn, zal dit – na een waarschuwing – kunnen leiden tot verlies van de ANBI-status. En dat heeft tot gevolg dat de aftrek van giften niet langer mogelijk is en dat de kerkelijke gemeente belasting moet gaan betalen over schenkingen, legaten en erfstellingen.

U bent als kerkelijke gemeente, en dat geldt ook voor de diaconie, zelf verantwoordelijk voor een juiste en tijdige uitvoering van de verplichtingen die ook in deze editie (zie pagina 368) nog eens in samengevatte vorm zijn opgenomen. Voor vragen kunt u terecht bij uw gemeenteadviseur kerkbeheer die via de Servicedesk te Utrecht (tel. 030 – 880 1880) bereikbaar is.

Om u daarbij zo goed mogelijk op de juiste wijze te informeren, konden wij onze leden, dankzij de medewerking van mr. Jaap Broekhuizen, werkzaam op de afdeling juridische zaken van onze Kerk en secretaris van de Commissie kerkelijke gebouwen van CIO, vanaf mei 2013 regelmatig informatie verstrekken over de ANBI-ontwikkelingen in het kader van transparantie en toezicht. Naast zijn gedegen artikelen in "Kerkbeheer", heeft hij op verschillende bijeenkomsten van onze provinciale afdelingen, alsmede in een workshop tijdens het afgelopen VKB-Congres, hierover uitleg gegeven.

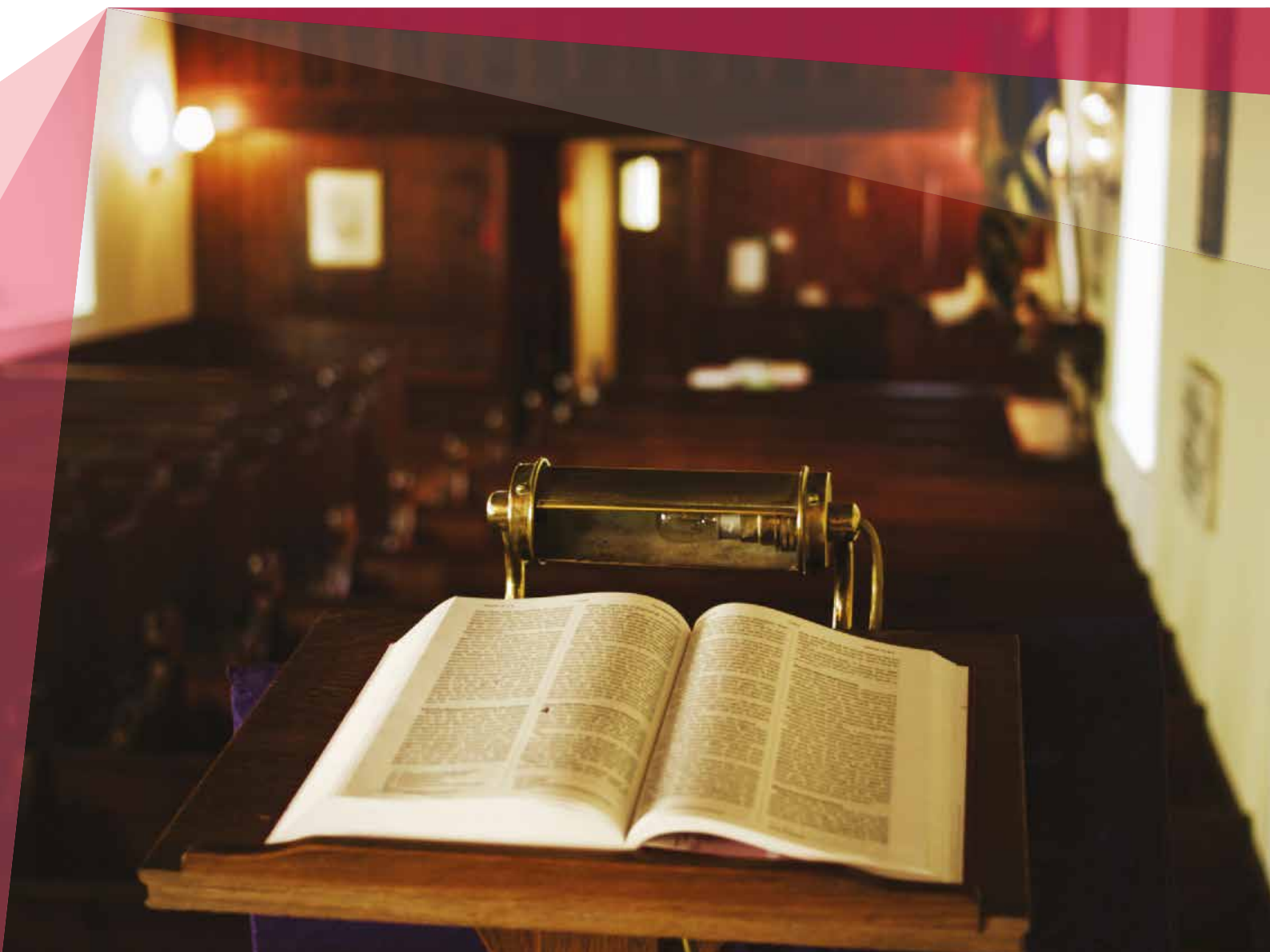
Daarnaast is van zijn hand vrijwel het gehele jaar in "Kerkbeheer" een rappel opgenomen met de vraag of u al ANBI-proof bent. Ook in deze editie wordt voor de laatste maal in 10 punten nog eens aangegeven wat er van uw gemeente online te zien moet zijn. Voor deze voorlichting en dienstverlening aan onze leden zijn wij de heer Broekhuizen bijzonder erkentelijk. Hopelijk hebben al deze initiatieven ertoe geleid dat uw gemeente op dit moment ANBI-proof is.

**INGENIEURSBUREAU
PHYSITEC**

Onafhankelijk bureau voor:

- ❖ kerkverwarming en advies bij comfortklachten
- ❖ analyse van het binnenklimaat middels metingen
- ❖ verbetering van het behoud van orgel en interieur
- ❖ advies van energiebesparende maatregelen
- ❖ second opinions

www.physitec.nl   info@physitec.nl   tel. 061 61 000 35

De VKB biedt in samenwerking met Marsh en Mercer een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- WGA-ERD verzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoon Pieter Stoeltie | T: 020 - 54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com**Uw contactpersoon**Sai Fong Lam | T: 010 - 40 60 962 | E: info.vkb@mmc.com

Actualiteiten uit het hoofdbestuur

Willem G. Roseboom

Op 26 september jl. kwam het hoofdbestuur van de VKB in vergadering bijeen in gebouw de Aker te Putten. De voorzitter van het hoofdbestuur, mr. Peter A. de Lange, verwelkomt in het bijzonder mevr. T. de Jong-Cosman die door de algemene vergadering van 18 april 2015 tot lid van het hoofdbestuur is benoemd. Hij is blij dat met haar benoeming er weer een vertegenwoordiger uit de Evangelisch-Lutherse Kerk in het hoofdbestuur zitting heeft.

Geld

Benchmarking.

Aandacht wordt gevraagd voor de mogelijkheden van benchmarking. Plaatselijke gemeenten verstrekken via begroting en jaarrekening hun gegevens aan RCBB's die deze gegevens opslaan in een FIRA-systeem dat door KKA wordt onderhouden. Op basis van deze informatie kan per regio informatie worden verstrekt over de situatie in onze gemeenten.

De VKB heeft dringend behoefte aan deze gegevens want die vormen de basis voor verdere beleidsontwikkeling. Het dagelijks bestuur wil hierover graag met de Kerk in overleg treden om deze informatie beschikbaar te stellen.

Sparen en beleggen.

Ondanks veel negatieve geluiden over vermogensafname, zijn er ook nog steeds gemeenten die in de gelukkige omstandigheid verkeren dat zij in staat zijn hun liquiditeiten te beleggen. De vraag is dan in welke vorm dit het beste kan gebeuren. Besloten wordt dit onderwerp te agenderen voor de bijeenkomst tussen hoofdbestuur en vertegenwoordigers van de provinciale afdelingen van 7 november 2015.

Verzekeringen VKB

Er is informatie uitgewisseld aan Donatus over de verzekeringsportefeuille van de VKB. De VKB wacht op een reactie van Donatus. Wanneer er van die zijde een aanbieding komt zal het hoofdbestuur zich nader over de toekomst van de verzekeringsportefeuille van de VKB beraden.

Eerste concept begroting 2016

Het hoofdbestuur bespreekt een eerste concept-begroting 2016. Zoals het er nu uit ziet zal het resultaat van 2015 overeenkomen met de begroting 2015 en zal de begroting voor het jaar 2016, zoals eerder in een prognose was weergegeven, vrijwel sluitend zijn.

Organisatie

Bureauzaken

De nieuw benoemde directeur, de heer J. Aarnoudse, zal per 1 november 2015 met zijn werkzaamheden beginnen.

Overleg met Federatie van Diaconieën

Er is met het bestuur van de Federatie van Diaconieën (FVD) een gesprek geweest. Geconstateerd is dat er veel raakvlakken zijn met het werk van de VKB. Afsproken is een bijeenkomst te beleggen tussen VKB en FVD met de kerkrentmeester- en diakensynodeleden om vanuit de lokale situatie beleidszaken met betrekking tot Kerk 2025 te bespreken. Verder is het niet uitgesloten dat de VKB voor de FVD bepaalde faciliteiten gaat vervullen.

Provinciale afdelingen

De vertegenwoordigers van de provinciale afdelingen krijgen vervolgens gelegenheid melding te maken van hun activiteiten in het komende najaar en eventueel in het voorjaar 2016.

Friesland: houdt op 26, 27, 28 en 29 november vier regiobijeenkomsten over de veiligheid in kerkelijke gebouwen. Op 7 maart 2016 is er een symposium onder leiding van ds. W.B. Beekman wordt belegd. Sprekers zijn: mgr. G. de Korte, ds. K. van den Broeke en mr. P.A. de Lange.

Drenthe: belegt op 10 en 16 november 2015 twee regiobijeenkomsten waar mr. A. Rigters spreekt over kerkordewijzigingen en de heer M. Blokhuis over het roerend erfgoed. Voorts is er een cursus voor kerkrentmeesters.

Groningen: besteedt aandacht aan meer rendement van onroerend goed tijdens drie regiobijeenkomsten. Sprekers zijn de heren Prins (SKG), Looman (ABN AMRO) en Woltersom (KKG).

Zeeland: heeft twee zinvolle bijeenkomsten gehouden in het kader van Kansen voor Kerken.

Overijssel-Flevoland: belegt twee bijeenkomsten inzake Kansen voor Kerken. De jaarvergadering wordt in het voorjaar van 2016 gehouden. Er wordt nog gezocht naar een inleider. Ook geeft de afdeling de cursus voor kerkrentmeesters.

Noord-Brabant en Limburg: houdt over Kansen voor Kerken op 13 oktober in Raamsdonk een bijeenkomst. Overige regiobijeenkomsten zijn op 20 oktober en 5 november in resp. Almkerk en Oudenbosch en 8 en 15 november in Oisterwijk en Geleen.

Zuid-Holland: houdt in november twee regiobijeenkomsten in Alphen aan den Rijn en Papendrecht. Sprekers zijn vertegenwoordigers van Lakerveld ingenieurs- en architectenbureau en SKG.

Gelderland: zal de volgende maand het vergaderschema 2015/2016 invullen.

Utrecht: belegt op 3 november een bijeenkomst waar de heer M. Blokhuis van het Catharijneconvent over roerend religieus erfgoed en mr. J. Broekhuizen over ANBI zullen spreken. Voorts is er een cursus voor kerkrentmeesters.

Kenniscentrum kerkrentmeesters Noord-Nederland Daartoe uitgenodigd door het hoofdbestuur, geeft drs. G. van Soest, erelid van de VKB, een uiteenzetting over het voornemen om in Noord-Nederland een Kenniscentrum kerkrentmeesters op te richten. Het initiatief is genomen door een projectgroep die door de besturen van de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen van Friesland en Groningen-Drenthe is ingesteld waarvan de heer Van Soest voorzitter is. Beide stichtingen gaan fuseren en willen onder de paraplu van de VKB hun werkzaamheden in de volle breedte van het kerkrentmeesterlijk beheer uitbreiden. Omdat hier concrete raakvlakken liggen met de wens van het hoofdbestuur, vaak "Klavertje Vier" genoemd, lijkt het idee van Noord-Nederland een voor de hand liggende gelegenheid voor een pilot, die ook voor de overige regio's kan gelden.

De afspraak wordt gemaakt om dit plan eerst te bespreken met de afdelingsbesturen van Drenthe, Friesland en Groningen, waaruit destijds de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen zijn voortgekomen, alvorens een besluit te nemen.

Kansen voor Kerken 3.0/Kerk naar 2025

Meegedeeld wordt dat er op 1 oktober a.s. een discussiestuk van de synode verschijnt, getiteld "Visie en vaart". In dit stuk zullen voorstellen worden gedaan hoe een krimpende kerk moet worden georganiseerd.

Besloten wordt om, zodra dit stuk beschikbaar is, hierover een nader standpunt te bepalen en deze aangelegenheid te agenderen voor de eerstvolgende HB vergadering..

Congres 2016

Het VKB-congres wordt op 16 april 2016 in het Leerhotel Amersfoort bij de Stichtse rotonde gehouden. Het jaarthema is Organisatie, waarbij de inhoud gekoppeld wordt aan financiën, belicht vanuit de perspectieven van Kerk naar 2025 en Kansen voor Kerken 3.0

Gebouwen

Begraafplaatsen

Meegedeeld wordt dat de Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen bezig is aan een herziening van het Vademecum voor een herdruk die begin 2016 zal verschijnen. Ook het modelreglement Beheer kerkelijke begraafplaatsen met bijlagen wordt geactualiseerd. Deze maand worden er drie voorlichtingsbijeenkomsten gehouden. Op 21 september gebeurde dat in Joure, waar zo'n 85 kerkrentmeesters bijeen waren en 23 september in Beekbergen, welke bijeenkomst door circa 50 kerkrentmeesters werd bezocht. Op 28 september is de derde en laatste bijeenkomst in Rotterdam.

Tijdens deze bijeenkomsten werden/worden twee korte inleidingen gehouden: door drs. W. van Vliet, fiscaal

adviseur van de VKB, over enkele belastingen en ANBI, en door de heer W. van Midwoud, consulent van de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen, die de gravenadministratie behandelt. Vragen kon men tevoren inzenden.

Contractenregister

Er wordt gewerkt aan het opzetten van een contractenregister voor de colleges van kerkrentmeesters. Een systeem om in de eigen gemeente vast te leggen welke overeenkomsten, polissen etc. er bestaan, zodat men ook bij wisselingen in het college de lopende zaken gemakkelijk kan inzien en overdragen.

Mensen

Adviescommissie Rechtspositie Predikanten

Er worden enkele mededelingen gedaan over een concept-notitie waarin "pro's" en "contra's" zijn vermeld over ideeën die er leven om mogelijk te komen tot o.m. een centraal werkgeverschap van predikanten. Uit een publicatie in "Predikant en Samenleving" van augustus 2015 blijkt dat de Bond van Nederlandse Predikanten verdeeld reageert op dit fenomeen. Het hoofdbestuur wordt zo spoedig mogelijk in het bezit gesteld van enkele stukken, zodat het een mening kan vormen over de zaken waar het in feite om gaat.

Vacatures/Benoemingen

Het hoofdbestuur besluit tot benoeming van de heren mr. J. Kos en J. van den Bosch tot lid van de BCM. De heer G. Koffeman wordt op advies van de BCM, voorgedragen voor benoeming als VKB- vertegenwoordiger in het GOP/ GOM.

De vergadering wordt door de secretaris met dankgebed gesloten. De volgende vergadering van het hoofdbestuur is op 12 december a.s.

De heer Roseboom is secretaris van het hoofdbestuur van de VKB.

Symposium over klinkend erfgoed roept op tot behoud in deze tijd

Rook Belder

De Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) organiseerde op 11 september jl. een symposium in de Grote of Sint-Laurenkerk van Alkmaar over het omgaan met klinkend erfgoed (orgels, beiaards, klokken, e.a.).

Zij hield dat symposium in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), het Platform Klinkend Erfgoed (PKE) en de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM). Zeker nu kerken steeds vaker multifunctioneel worden gebruikt of een andere functie krijgen, is het belangrijk ook goed aandacht te besteden aan klinkend erfgoed.

Met het symposium wil het Platform aandacht vragen voor het vaak onbekende klinkend erfgoed en meer mensen laten kennismaken en laten genieten van de grote gebruiksmogelijkheden hiervan, met als streven:

- Vergroten van het bewustzijn van het belang van het klinkend erfgoed in zijn totaliteit.
- Bevorderen van de publieke belangstelling door gebruik van het klinkend erfgoed te stimuleren.
- Stimuleren dat zorgvuldig met het klinkend erfgoed wordt omgegaan, en
- Voortdurend wijzen op het belang van het klinkend erfgoed in situaties rond instandhouding, sluiting en herbestemming van kerkgebouwen.

In zijn welkomstwoord wijst de voorzitter van de VBMK, mr. Michiel Zonneville, er op dat na het tot stand komen van het Platform klinkend erfgoed het nu zaak is hiervoor specifieke aandacht te vragen. Hij hoopt dat de aanwezigen met de ideeën en suggesties die

op dit symposium worden belicht, op plaatselijk vlak aan de slag kunnen gaan. Ook mevrouw Anjo van de Ven, wethouder Monumentenzorg van Alkmaar, is blij dat VBMK dit symposium houdt, want de Alkmaarse burgerij beschikt over veel klinkend erfgoed. Naast de drie historische carillons die in Alkmaar in gebruik zijn, beschikt de Grote of Sint Laurenkerk in deze stad over het oudste orgel van Nederland (1511).

Mr. Wim Eggenkamp

Grootste orgeldichtheid

De leiding van het symposium was in handen van mr. Wim Eggenkamp. De heer Eggenkamp, oud-rijksadviseur voor het cultureel erfgoed, was ook voorzitter van de Stichting "2008 Jaar van het Religieus Erfgoed". Hij wijst er op dat Nederland de grootste orgeldichtheid per km² kent. Ook met beiaards is dat het geval. De publieke belangstelling voor beiaards en orgels is erg groot, maar ook is er veel waardering voor luidklokken.

Bij het afsluiten van het Jaar van het religieus erfgoed is o.a. gesteld dat de komende 10 jaar er 2 kerken per week zullen sluiten. De afgelopen 6 jaar is dit aantal geringer geweest, maar de grootste lawine komt nog op ons af. Voorkomen moet worden

dat kerken met hun mooie orgels en luidklokken gesloopt worden, maar met elkaar moeten we ervoor zorgen dat kerken, wanneer ze niet meer voor kerkelijke doeleinden worden gebruikt, een goede herbestemming krijgen. Als voorbeeld noemt hij de kerk van de Doopsgezinde Vermaning in Akkrum die gesloten is en nu een bloemenzaak is waarin het Van Damorgel floreert. "Voorkom sloop, wees creatief en ga herbestemmen", aldus de heer Eggenkamp.

Toekomst Religieus Erfgoed

"Klinkend erfgoed is in staat mensen te verbinden met het religieus erfgoed", zo stelt mevrouw Mirjam Blott, projectleider Nationale Agenda Toekomst Religieus Erfgoed "Toekomst Kerken: Van Noodklok tot Feestgelui" van het RCE. Na haar studie kunstgeschiedenis en massacommunicatie/pr werkte ze 14 jaar in de museumwereld en sinds 2004 werkt zij vanuit haar bureau De Culturele Zaak.

Zij wijst erop dat het Nederlands Religieus Erfgoed ongekend rijk is en publiekelijk breed wordt gedragen. Tegelijkertijd staat het voortbestaan van veel kerken, kloosters en hun inventaris onder druk, onder meer door teruglopend kerkbezoek en economisch zwakkere tijden. De RCE verkende samen met kerkelijke, bestuurlijke, wetenschappelijke en maatschappelijke partijen aard en omvang van de problematiek. Dit alles heeft geleid tot een Agenda Toekomst Religieus Erfgoed, die wordt gedragen door een brede coalitie van partijen die door ondertekening ervan hebben aangegeven zich de komende jaren actief te willen inzetten voor een goede toekomst voor het religieus erfgoed.

Agenda

De agenda bestaat uit zeven punten die door werkgroepen worden

vertaald in tastbare acties met heldere doelstellingen die in de komende jaren leiden tot concrete resultaten. Dit voorjaar zijn de vervolgstappen voor de Agenda opgesteld. De Agenda bevat de volgende zeven punten:

- Kerken en kloosters in voortgaand religieus gebruik.
- Gebruik, exploitatie en financiering.
- Bedoelde en onbedoelde uitwerking van wet- en regelgeving.
- Praktische handreikingen, training & scholing.
- Tussentijd en toekomstperspectief.
- Waarde in meervoud.
- Communicatie: Open Kerken en Kloosters.

Het aantal kerken en kloosters dat in de komende decennium leeg komt te staan komt in een stroomversnelling. Maar kerken en kloosters zijn belangrijk voor de samenleving: in het verleden, in heden en ook in de toekomst. De verwachte leegstand roept om een grondige aanpak.

Mevr. Mirjam Blott

Daarom heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, samen met kerkelijke, bestuurlijke, wetenschappelijke en maatschappelijke partijen, aard en omvang van de problematiek verkend. Er werd nagedacht over manieren om door een gezamenlijke inzet dat vraagstuk beter het hoofd te bieden. "Bij ons ligt de opdracht alles in het werk te stellen om mensen zo te motiveren dat zij er de schoonheid van inzien. Het

klinkend erfgoed is in staat om mensen met het religieus erfgoed te verbinden", aldus mevrouw Blott.

Soorten orgelmuziek

Als laatste onderdeel van het ochtendprogramma sprak Paul Morel, projectleider Stadherstel Amsterdam, die zich de afgelopen tijd onder meer met een vijftiental kerken heeft bezig gehouden die een herbesteding kregen. Hij wees op de situatie dat kerken zijn afgebroken waarvoor nu een flatgebouw in de plaats staat. "Dat zijn dingen die veel pijn veroorzaken, want het hart van die wijk is weg". Beheerders van orgels schermen hun orgel vaak erg af. Dat moet veranderen. In de "orgelwereld" heerst een cultuur dat het allemaal helemaal perfect moet zijn. "In mijn werk heb ik eindeloze discussies meegemaakt over de relatieve luchtvochtigheid in kerkgebouwen in het belang van de orgels. Hij pleit voor een nuchtere benadering.

Naar zijn mening staat de orgelmuziek voor heel veel mensen erg ver weg. Een meervoudig gebruik van het orgel moet gepromoot worden. Laten onze deskundige organisten eens onderzoeken welk soort muziek op het orgel is uit te voeren en laat de organist, die nooit zichtbaar aanwezig is, eens laten zien welke handelingen er verricht moeten worden om muziek uit het orgel te krijgen. Met elkaar moeten we er voor zorgen dat onze orgels in gebruik blijven, aldus de heer Morel.

Koningin van de instrumenten

Het middagedeelte van het symposium begon met een bijdrage van Rudi van Straten met als titel "Het platform Klinkend erfgoed: voor iedereen". Hij werkte destijds als orgeldeskundige voor de Orgelcommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk en werd in 1993 benoemd tot Rijksorgel- en klokkenadviseur bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Nu is hij senior-specialist Klinkend erfgoed bij de RCE.

"Mensen moeten gemakkelijk toegang kunnen krijgen tot orgels en beiaarden. Zorg daarvoor en dan

Kalender voor kerkrentmeesters

Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden.

November:

- Betaling Maandnota.
- Publicatie in het kerkblad over de definitieve afwikkeling van de actie Kerkbalans 2015.
- Na voorlopige vaststelling van de begroting 2016 door de kerkenraad, publicatie hiervan in het kerkblad en het document ter inzage leggen voor gemeenteleden.
- De meerjarenbegroting bijstellen.
- Eerste bespreking in de kerkenraad over de voorbereidingen van de actie Kerkbalans 2016.
- Bestellen van enveloppen bij de VKB, postbus 176, 3300 AD Dordrecht voor de te houden Oudejaarscollecte.

December:

- Publicatie in het kerkblad ter aankondiging van de actie Kerkbalans 2016.
- Betaling Maandnota.
- Er op toezien dat de kerkenraad vóór 15 december de begroting 2016 toezendt aan het Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken, met daarbij ter informatie het beleidsplan.
- Activering van de gemeente voor de Oudejaarscollecte.

Aanwezig op symposium over klinkend erfgoed

bereiken we dat zij van deze instrumenten kunnen genieten. Er is veel kennis aanwezig om dit op een juiste manier te bereiken. Het orgel, dat ook wel de "Koningin van de instrumenten" wordt genoemd, moet zichtbaar en hoorbaar voor iedereen zijn. Het is een primaire taak van de organist en de beiaardier zich hiervoor in te zetten. Maar als gevolg van kerkafstoting verdwijnen kosteren en organisten en komen hiervoor in de plaats vrijwilligers en projectontwikkelaars. We moeten orgels figuurlijk van het hoge podium afhalen en midden in de kerk zetten. Het moet niet alleen om concerten, om de top gaan, maar mensen moeten het orgel voelen. Tenslotte pleit hij voor gebruik maken van de diensten van een orgelmentor, want het vakmanschap van de orgelmentoren garandeert het behoud van onze orgels. "We moeten samen de drempel verlagen om van dit mooie klinkend erfgoed ook in de tijd die voor ons ligt, te genieten".

Immateriële betekenis van klinkend erfgoed

Het middagprogramma van dit symposium, waar onder leiding van de dagvoorzitter ook een forumdiscussie plaatsvond, werd afgesloten met een muzikaal intermezzo dat ook in de vorige programma onderdelen was ingebouwd.

Voor de forumdiscussie trad als

laatste inleider op prof. dr. Fons Asselbergs, die sprak over de immateriële betekenis van ons klinkend erfgoed. De heer Asselbergs was van 1993 tot 2005 directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de huidige RCE. Tot 2008 was hij werkzaam als Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed binnen het College van Rijksadviseurs onder voorzitterschap van de Rijksgebouwmeester en sinds 1999 is hij bijzonder hoogleraar Monumentaal bouwkundig erfgoed aan de Radboud Universiteit.

Hij belichtte het klinkend erfgoed o.m. op de volgende punten:

- Hoort het orgel in de kerk of in een concertzaal? Het orgel wordt vaak met een kerk geassocieerd en de rituelen en klanken werken mee aan de herkenbaarheid van een kerkelijke bijeenkomst, maar het orgel functioneert in een veel breder opzicht.
- Is orgelgebruik aan één denominatie toegewezen? Er bestaat naast christelijke muziek ook niet-christelijke muziek. Diverse componisten maakten orgelcomposities voor kerkelijk en niet-kerkelijk gebruik. Er is een tijd geweest dat in de kerk geen orgelklanken te horen waren. Destijds waren veel organisten in dienst van de burgerlijke gemeente.
- Relatie kerk en staat. Klok en

uurwerk hebben nadrukkelijk een burgerlijke functie, terwijl het orgel destijds als eigendom van de stad werd beschouwd. Dus een duidelijk belang voor kerk en staat.

Tenslotte wees de heer Asselbergs erop dat Nederland over zo'n 1.600 monumentale orgels beschikt. De RCE is al ruim 50 jaar intensief bezig deze orgels veilig te stellen. Wij hebben samen de taak en de opdracht deze orgels vakkundig in stand te houden, zo zei hij.

De bedoeling van dit symposium was een aanzet te geven om de grote waarde en betekenis van carillons en orgels onder de aandacht te brengen van een groter publiek. De inleiders van dit symposium hebben met veel enthousiaste en bezieling hun best gedaan om de boodschap voor het behoud van het klinkend religieus erfgoed aan de ongeveer 130 aanwezige deelnemers over te brengen.

De kerk als schatkamer

Dr. Jan Dirk Wassenaar

Sommige mensen worden niet moe aandacht te vragen voor kerkelijk erfgoed. Gelukkig, want het is helaas nodig. Immers: steeds weer worden kerkgebouwen aan de eredienst onttrokken, waardoor de collecties in die gebouwen nogal eens verspreid raken. Ik noem Sytse ten Hoeve en drs. Marco Blokhuis als strijders voor het kerkelijk erfgoed. In dit nummer wil ik attenderen op een bijzonder mooi boekje van de hand van Blokhuis, medewerker van Museum Catharijneconvent te Utrecht: *De kerk als schatkamer*. De keuze van Museum Catharijneconvent (Groningen 2014).

Ter gelegenheid van haar 45-jarig bestaan vroeg de Stichting Oude Groninger Kerken aan Museum Catharijneconvent een uitgave te realiseren over uitzonderlijke voorwerpen die in kerkgebouwen te vinden zijn. Blokhuis maakte hiervoor een keuze uit de schatten in kerkgebouwen in Groningen die eigendom van de stichting zijn. In *De kerk als schatkamer* bespreekt hij elf objecten: een kroonluchter (Oosterwijtwerd), psalmborden (Engelbert),

een rouwbord (Oosterwijtwerd), knipsels (Thesinge), een triomfboog (Pieterburen), een Spaanse stoel (Pieterburen), doopbekkens (Lettelbert en Midwolde), een hondenzweep (Nieuw Scheemda), een avondmaalstafel (Garnwerd), een Statenbijbel (Hornhuizen) en een Avondmaalsbeker (Middelbert).

Blokhuis geeft steeds een kunst- en/of kerkhistorische toelichting bij de verschillende voorwerpen. Ik noem een voorbeeld van een kunsthistorische toelichting: Blokhuis laat weten wie de avondmaalsbeker van Middelbert gemaakt heeft, welke voorstelling daar op te zien is en hoe die theologisch geduid moet worden.

Een enkele keer komt de lezer een bijzonder verhaal tegen: de grote kroonluchter in de kerk van Oosterwijtwerd zou geschonken zijn door timmerman Hindrik Harms Dam. Uit schuldgevoel: volgens de overlevering zou hij de kerk herhaaldelijk te veel berekend hebben voor zijn werkzaamheden. Op zijn sterfbed zou hij wroeging gekregen hebben en geld nagelaten hebben om een kroonluchter aan te schaffen.

Een voorbeeld van een kerkhistorische toelichting: doopbekkens. Blokhuis vertelt dat de Reformatie met een aantal objecten die in de rooms-katholieke eredienst gebruikt werden, afgerekend heeft. Dat gold ook voor doopvonten. Op Gelderse synoden in 1593 en 1595 werd geklaagd dat in sommige kerken aan aantal 'reliquien des afgoedischen

pausdoms' nog niet opgeruimd waren, waaronder 'veunten en dopstenen'. In 1640 bleken er in verschillende Groninger dorpen nog oude doopvonten te staan. Later zijn die alsnog verdwenen. Voor de vonten zijn bekkens op een standaard of in een ring aan de kansel in de plaats gekomen.

Bijzonder is de hondenzweep aan de preekstoel in de kerk van Nieuw Scheemda. Een houten stok met een lengte van 51 cm. met daaraan een strook leer van 54 cm. Bij de zweep hoort een gietijzeren busje waarin een bijdrage gedaan kon worden voor de hondenslager, die honden buiten de kerk moest zien te houden. Het beroep van hondenslager (ook wel 'stokman' genoemd) kwam al in de middeleeuwen voor. Het was na de Reformatie kennelijk van zodanig nut dat het nog lang bleef bestaan.

In de afgelopen jaren heb ik verschillende monografieën over kerken gerecenseerd, bijvoorbeeld De Sint-Gertrudiskerk in Workum van Regnerus Steensma, De Nicolaaskerk van Nijland van Sytse ten Hoeve en De Sint Maartenskerk te Doorn van meerdere auteurs. Aan veel meer kerken is een apart boek gewijd. Voor veel andere zit dat er niet in. Maar verreweg de meeste historische kerken beschikken wel over allerlei boeiende voorwerpen waar iets over te schrijven zou zijn. In een serie in het kerkblad of in een aparte uitgave. Het boekje van Blokhuis kan dan als voorbeeld dienen. Hoe komt men aan de benodigde informatie? Welnu: Museum Catharijneconvent beheert inventarisatierapporten van bijna alle historische kerken in Nederland. Veel van die rapporten zijn door Blokhuis geschreven. Hij is - zo is mij meer dan eens gebleken - graag bereid colleges van kerkrentmeesters informatie te verstrekken. Het kerkelijk erfgoed is het waard om in beeld te blijven!

Drs. M. Blokhuis, medewerker/erfgoedsspecialist Museum Catharijneconvent, Postbus 8518, 3503 RM Utrecht; tel. 030-2313835.

De kerk als schatkamer. De keuze van Museum Catharijneconvent (Groningen 2014) is voor € 9,50 te verkrijgen in de webwinkel van de Stichting Oude Groninger Kerken: www.groningerkerken.nl. (Donateurs krijgen 20 procent korting.) Daar komt nog € 5,00 bij voor verzend- en administratiekosten. De opbrengst komt ten goede aan het behoud van de kerken.

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Omke Oudeman.

Met Kerkbalans het jaar rond

November

Publiciteit

Naast de folder of brief, die gebruikt wordt om gemeenteleden te benaderen, is het ook gewenst om publicaties in het kerkblad te maken om gemeenteleden over het financiële reilen en zeilen te informeren. Om het kerkenwerk onder een bredere groep van de plaatselijke bevolking te brengen, is het aan te bevelen om in december aan de redactie van een streekblad of een huis-aan-huiskrant een artikel te bieden waarin duidelijk wordt gemaakt wat de kerk voor de gemeenschap betekent.

Belangrijk is om dit zoveel mogelijk in samenwerking met andere plaatselijke kerken te doen of met kerkelijke gemeenten in omliggende gemeenten. Vooral wanneer er een samenwerkingsverband van plaatselijke kerkelijke gemeenschappen of van regionale kerkgemeenschappen is, zullen redacties van huis-aan-huisbladen mogelijk bereid zijn vóór de actieperiode ruimte in hun krant ter beschikking te stellen. Dit krijgt nog meer effect wanneer een welwillende journalist bereid is gevonden een en ander vakkundig te begeleiden.

Verder kan er aan gedacht worden om de editie van het plaatselijke kerkblad die net voor kerst verschijnt in het teken van de komende actie Kerkbalans te plaatsen, een z.g. Kerkbalansspecial. Niet met een relaas vol cijfers, maar voorzien van feiten waaruit blijkt waarom het belangrijk is dat gemeenteleden aan Kerkbalans geven.

Media

Daarnaast kan in sommige streken van het land gebruik worden gemaakt van de elektronische media van regionale omroepen, die nieuws uit de regio brengen, waaronder ook een activiteit als Kerkbalans gerekend mag worden. Vaak is men bij het maken van een uitzending geïnteresseerd in kerngetallen. B.v. het aantal kerkleden in relatie tot het aantal inwoners, het aantal vrijwilligers dat in de gemeente werkzaam is, de werkzaamheden die zij verrichten.

Maak ook eens vergelijkingen van deze kerngetallen met de jaren daarvoor. Hoe is de ontwikkeling? Wat zijn de gemiddelde opbrengsten per bijdrager? Wat is de opbrengst levend geld en hoe verhoudt zich dat tot de totale inkomsten? Door dergelijk interessant cijfermateriaal over de kerkelijke betrokkenheid beschikbaar te stellen, kunnen programmamakers gestimuleerd worden een uitzending te verzorgen.

Eigen website

Tenslotte is er de eigen website waarover steeds meer gemeenten beschikken. De praktijk wijst uit dat er altijd wel webmasters in de eigen gemeente bereid zijn om op zo professioneel mogelijke manier de kerkelijke website te verzorgen.

Nog te spaarzaam wordt gebruik gemaakt van de vele know how die in veel gemeenten aanwezig is. Hierbij wordt niet alleen gedacht aan journalisten, maar ook aan mensen die maatschappelijk of professioneel op posities zitten die toegang geven tot de wereld van de publiciteit in de ruimste zin van het woord. De kerk heeft bij tal van mensen nog een grote goodwill. Ook bij diegenen die niet direct daadwerkelijk meelevend, maar toch welwillend en positief tegenover de kerk staan. Vaak zijn ze blij wanneer ze daadwerkelijk iets kunnen doen. Maak van deze kennis gebruik en benader deze mensen in elk geval tijdig.

Voorlopige resultaten van Kerkbalans 2015

Begin september bracht de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) verslag uit van de actie Kerkbalans 2015, die van 17 t/m 31 januari 2015 werd gehouden. In het vorige nummer van "Kerkbeheer" werd het eerste deel van dit verslag opgenomen. Nu volgt het tweede deel.

Methodiek, steekproef en respons

De RPG schrijft ieder jaar alle colleges van kerkrentmeesters (bijna 1600) aan met de vraag om een inlichtingenstaat inzake hun inkomsten van en activiteiten rond Kerkbalans in te vullen. In toenemende mate wordt door kerkrentmeesters gebruik gemaakt van de mogelijkheid om dit digitaal (online) te doen. De netto respons (compleet ingevulde, bruikbare formulieren) was dit jaar 268 door colleges teruggestuurde enquêtes. Voor het

onderdeel "financiën van de protestantse gemeenten" konden de resultaten van 241 formulieren worden gehanteerd. We zijn dankbaar dat in deze drukke tijden met steeds minder beschikbare menskracht toch nog zoveel kerkrentmeesters de moeite nemen om deze voor het beleid van de raad zo belangrijke informatie ter beschikking te stellen, aldus de RPG.

In een aantal gevallen worden resultaten geëxtrapoleerd naar landelijke cijfers. De Protestantse

Kerk beschikt namelijk over betrouwbare, zij het minder recente, gegevens over onder meer de inkomsten van de plaatselijke gemeenten. In dit verslag worden alleen de belangrijkste resultaten van de enquête vermeld; meer informatie is te downloaden op de website van de VKB www.kerkrentmeester.nl.

Resultaten algemeen

De belangrijkste resultaten van de inlichtingen-staten van Kerkbalans 2015 zijn samengevat in tabel 1. Ervan uitgaande dat de ingezonden staten een representatief beeld geven van de landelijke cijfers kan het volgende worden gesteld:

De totale opbrengst van Kerkbalans 2015 van de gemeenten aangesloten bij de Protestantse Kerk in Nederland bedraagt € 178,6 mln., ca. 2,5 pct. lager dan in 2014. In dit cijfer is al rekening gehouden met het fenomeen dat de uiteindelijke bijdragen meestal hoger zijn dan de toezeggingen (het verschil daartussen over 2014 bedroeg 2,1 pct.). De in 2011 ingezette daling van de opbrengsten van Kerkbalans zet dus nog steeds door.

Achtergronden

Het totale ledental van de Protestantse Kerk (peildatum 1 januari) nam in 2013 met 2,8 pct. af; het aantal belijdende leden met 2,0 pct. De inkomstenontwikkeling loopt dus min of meer in de pas met de ontwikkeling van het aantal leden, ook dit jaar kan de RPG dus geen stijging van de bijdrage per lid rapporteren.

Als redenen voor daling noemen gemeenten weer vaak vergrijzing

Tabel 1: Samenstelling inkomsten gemeenten

Absoluut, in miljoenen €	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kerkbalans	190,2	192,0	193,7	194,8	194,0	191,7	187,5	183,2	178,6
Collecten en giften	45,4	44,9	43,6	42,9	42,6	41,8	40,2	NNB	NNB
Levend geld	235,6	236,9	237,3	237,7	236,6	233,5	227,7	NNB	NNB
Overig	41,0	45,0	46,2	40,0	41,0	42,0	40,2	NNB	NNB
Totaal	276,6	282,0	283,4	277,7	277,5	275,5	267,9	NNB	NNB
Als % van totaal	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kerkbalans	68,8%	68,1%	68,3%	70,1%	69,9%	69,6%	70,0%		
Collecten en giften	16,4%	15,9%	15,4%	15,4%	15,3%	15,2%	15,0%		
Levend geld	85,2%	84,0%	83,7%	85,6%	85,2%	84,8%	85,0%		
Overig	14,8%	16,0%	16,3%	14,4%	14,8%	15,2%	15,0%		
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
Als % van levend geld	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kerkbalans	80,7%	81,0%	81,6%	82,0%	82,0%	82,1%	82,3%		
Collecten en giften	19,3%	19,0%	18,4%	18,0%	18,0%	17,9%	17,7%		
Levend geld	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
Overig	17,4%	19,0%	19,5%	16,8%	17,3%	18,0%	17,6%		
Totaal	117,4%	119,0%	119,5%	116,8%	117,3%	118,0%	117,6%		
Ontwikkeling t.o.v. vorig jaar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kerkbalans		0,9%	0,9%	0,6%	-0,4%	-1,2%	-2,2%	-2,3%	-2,5%
Collecten en giften		-1,1%	-3,1%	-1,5%	-0,7%	-1,9%	-3,8%	NNB	NNB
Levend geld		0,6%	0,1%	0,2%	-0,5%	-1,3%	-2,5%	NNB	NNB
Overig		10,0%	2,5%	-13,3%	2,4%	2,4%	-4,3%	NNB	NNB
Totaal		2,0%	0,5%	-2,0%	-0,1%	-0,8%	-2,8%	NNB	NNB

Bron: Levend geld en totale inkomsten 2007 t/m 2013 uit basisgegevens Quotumheffing Protestantse Kerk, overige gegevens geëxtrapoleerd op basis van uitkomsten inlichtingenstaten

Tabel 2: Gegevens uit de inlichtingenstaten per regio

Gegevens per ACV	Gem. bijdrage 2014/bijdrager	Gem. toez. 2015/toezegger	Gem. bijdrage per lid 2014	Gem. toez. per lid 2015	% stijging toez. 2014-2015	bijdrage 2014 vs toezegging 2014
Friesland	€ 239	€ 236	€ 121	€ 119	-3,3%	0,3%
Gelderland	€ 207	€ 207	€ 91	€ 90	-1,8%	0,5%
Groningen-Drenthe	€ 235	€ 235	€ 126	€ 124	-3,2%	0,5%
Noordbrabant-Limburg	€ 267	€ 255	€ 107	€ 99	-4,5%	5,6%
Noord-Holland	€ 264	€ 270	€ 111	€ 108	-5,3%	2,3%
Overijssel-Flevoland	€ 196	€ 195	€ 100	€ 101	-2,7%	0,3%
Utrecht	€ 288	€ 296	€ 118	€ 119	0,2%	2,6%
Zeeland	€ 223	€ 223	€ 95	€ 88	-4,6%	8,1%
Zuid-Holland	€ 268	€ 266	€ 97	€ 94	-0,4%	4,3%
Totaal	€ 234	€ 233	€ 104	€ 102	-2,5%	2,1%

(55 pct.) en verhuizing (25 pct.), evenals daling van het ledental in het algemeen (27 pct.). De slechte economische omstandigheden worden door 14 pct. van de gemeenten genoemd, en - toch opvallend - 8 pct. noemt "problemen in de gemeente" (de percentages tellen op tot boven de 100 omdat gemeenten meer dan één reden mogen noemen).

Het aandeel gemeenten dat een daling van inkomsten signaleert is wat kleiner dan vorig jaar en bedraagt nu 63 pct. 10 Procent van de gemeenten blijft +/- gelijk. Ook nu zijn er toch ook veel gemeenten die wél een stijging van inkomsten laten zien, zo'n 27 procent. De meeste hiervan kunnen prima aangeven waardoor de stijging wordt veroorzaakt en dit is meestal wegens nieuw beleid bij de actie Kerkbalans: concrete doelen benoemen, beter communiceren en, concreet leden attenderen op de mogelijkheid van periodieke schenkingen.

Gegevens per regio

De gegevens per regio (indeling volgens het Classicaal Regionaal Overlegorgaan) zijn opgenomen in tabel 2. Zij kunnen door kerkrentmeesters worden gebruikt om hun eigen gegevens te vergelijken met de cijfers uit hun eigen regio (noot: wegens de soms beperkte steekproef betreft het hier indicatieve getallen, met name inzake de ontwikkelingen ten opzichte van vorig jaar, en in de kleinere regio's).

■ Ook Kampen ontkomt niet aan kerksluiting

Het Reformatorisch Dagblad van 22 september 2015 meldt dat gereformeerd en hervormd Kampen samen drie van de zes kerkgebouwen gaan afstoten. Dat besloten de beide algemene kerkenraden.

Medio september was er voor het eerst een gezamenlijke gemeentevening van de hervormde gemeente

en de gereformeerde kerk. De gemeenteleden werden bijgepraat over de plannen rond de kerkgebouwen. Dat er iets moet gebeuren, is al langer bekend. Beide gemeenten hebben de laatste jaren te maken met een financieel tekort en krimpen. Dat maakt het moeilijk om het onderhoud van de kerken te bekostigen. Zo kosten de monumentale Bovenkerk en Broederkerk, na aftrek van de baten, jaarlijks € 81.000 en de Burgwalkerk € 43.000.

De gereformeerde kerk, met 2.500 leden, bezit naast de Burgwalkerk de Westerkerk. De hervormde gemeente met 5.000 leden is, behalve van de bovenkerk en Broederkerk eigenaar van de Noorderkerk. Kerkgebouw De Open Hof, in 1972 gebouwd, is gezamenlijk eigendom van deze twee kerkelijke gemeenten.

De bedoeling is dat er straks drie wijkgemeenten met drie kerkgebouwen overblijven. De wijkgemeenten zijn nu aan zet. Zij zullen voor half oktober 2015 een eerste en tweede voorkeur voor een kerkgebouw doorgeven aan de gevormde stuurgroep kerkgebouwen. Deze stuurgroep brengt advies uit aan de beide kerkenraden die eind november een voorgenomen besluit voorleggen aan de gemeenteleden.

Meubelmakerij *Louis Meijer & Zn.*

35 jaar maatwerk

Al ruim 35 jaar vervaardigen wij, als meubelmakerij, kerkinterieurs voor diverse kerkgenootschappen op maat. Ons repertoire bestaat uit preekstoelen, liturgieborden, doopvonten, knielbanken, kerkbanken (-kassers), stoelen, collectezakken, serviezen, avondmaalslinnen ed. Kortom, voor alles wat u nodig heeft betreffende uw kerkinrichting bent u bij ons aan het juiste adres!

Bobinestraat 3b, 3903 KE Veenendaal, (0318-)529974, www.kerkinterieur.nl, info@kerkinterieur.nl

Grote Kerk in Den Bosch weer opengesteld

De Protestantse Gemeente van 's-Hertogenbosch, ontstaan uit een fusie van de hervormde gemeente, de gereformeerde kerk en de lutherse kerk in de stad, is eigenaar van de Grote Kerk aan de Kerkstraat.

Het Reformatorisch Dagblad van 8 oktober meldt dat de kerk een nieuwe vloer gekregen heeft met vloerverwarming, een nieuwe glazen entree, een stiltecentrum, extra toiletten en een nieuwe keuken.

In de jaren zeventig ging de kerk al flink op de schop. De banken verdwenen, er kwam een leefkuil met stoelen er in, terwijl de preekstoel na jaren trouwe dienst in de hoek werd geplaatst en vervangen werd door een nieuwe. Omdat de protestantse gemeente haar kerkgebouw aan de Rijnstraat verkocht, kon zij een forse investering van circa € 900.000 doen.

De protestantse gemeente in Brabants hoofdstad heeft de blik

Grote Kerk van de Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch begin mei dit jaar

naar buiten gericht. Zij heeft connecties met maatschappelijke organisaties in de stad, de voedselbank e.d. Op zondag worden de deuren open gezet en wordt koffie aan voorbijkomende aangeboden. Maar de mensen worden ook opgezocht in

de wijken. "Een huisbezoekactie in verband met de actie Kerkbalans heeft ons wat herintreders opgebracht", zegt een van de twee predikanten. De gemeente die 2000 leden omvat, heeft wekelijks zo'n 150 kerkgangers.

Restauratie orgel Oude Kerk Amsterdam eindelijk van start

Reil kan na jaren wachten starten met de restauratie, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 14 september 2015. Op zaterdag 12 september kreeg Jan Koelewijn van deze firma in de Amsterdamse Oude Kerk de sleutel van het Vater/Müllerorgel overhandigd. Hij beloofde voorzichtig om te springen met het „goud“ van dit wereldberoemde stadsinstrument.

"Het goud ligt bij dit orgel zo dicht aan de oppervlakte dat de kans op beschadiging groot is", weet Koelewijn. "We hoeden ons voor het verbeteringsdenken, want daardoor zijn sommige orgels onherstelbaar

beschadigd. Van herintonatie van de pijpen is geen sprake. Wel van technisch herstel van bijvoorbeeld ingezakte pijpvoeten en gescheurde bovenranden van pijpen. We maken ook al het pijpwerk schoon. Daarnaast zal de speelaard worden verbeterd."

Koelewijn kreeg de sleutel uit handen van Jacqueline Grandjean, directeur van Stichting de Oude Kerk. De benodigde gelden voor de orgelrestauratie, € 1,3 miljoen, zijn binnen.

Mede dankzij de stichting Vox Humana, die het register Vox Humana adopteerde. De Stichting tot Behoud van het Nederlandse Orgel droeg € 25.000 bij, de grootste gift in haar ruim veertigjarige bestaan. "Er is nog € 70.000 nodig",

aldus Grandjean. „Ik vertrouw erop dat ook dit geld er komt.

De restauratie van de marmere onderbouw van het orgel werd begin september 2015 afgerond. Het complete orgel moet eind 2017 gereed zijn.

Omslagregeling predikantstraktementen 2016

Met de brief d.d. 28 september 2014 aan colleges van kerkrentmeesters en predikanten verstrekte de Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen de navolgende informatie over o.a.:

- vaststelling van de begroting 2016 van de centrale kas predikantstraktementen;
- vaststelling van de omslagheffing 2016 van de centrale kas predikantstraktementen;
- verloop van de overgangsmaatregel bij de traktementsregeling;
- begroting van de predikantslasten in 2016;
- verhoging van de pensioenleeftijd.

Vaststelling van de begroting 2016 centrale kas predikantstraktementen

De centrale kas voor de predikantstraktementen heeft twee doelstellingen:

- Verevening van de predikantslasten. Door de omslagregeling worden de kosten van de predikantstraktementen en -pensioenen zo over de gemeenten verdeeld, dat elke predikant voor elke gemeente altijd even duur is. Hierdoor kan een gemeente bij een vacature elke gewenste predikant beroepen zonder consequenties voor de kosten. Omdat een predikant in elke gemeente ook evenveel verdient, kan die zich zonder consequenties voor het inkomen door elke gemeente laten beroepen. De bedoeling hiervan is onder meer dat de mobiliteit van predikanten wordt bevorderd.
- Verdeling van incidentele traktementslasten. Gemeenten dragen gezamenlijk de incidentele loonkostencomponenten, zoals de jubileumgratificatie, de verhuiskosten bij emeritaat, de permanente educatie, de overlijdensuitkering, de arbo-

dienst en het grootste deel van de kosten van de wachtgeldens (= uitkeringen bij onvrijwillige werkloosheid).

Op 25 september 2015 heeft de kleine synode de begroting van de centrale kas voor 2016 goedgekeurd. Deze begroting 2016 kan men inzien op www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden -> predikanten -> omslagregeling.

Daaruit valt af te leiden dat de begroting 2016 sluit met een tekort van € 3.479.000. De centrale kas predikantstraktementen heeft in de afgelopen jaren positieve saldi gekend, vooral doordat geraamde traktementsstijgingen niet doorgingen en de premies voor de pensioenvoorziening lager uitkwamen dan begroot. Voor zover mogelijk zijn deze saldi toegevoegd aan de Restitutiereserve met de bedoeling deze middelen terug te geven aan de gemeenten. Per einde 2014 was de stand van deze reserve € 3.479.000. Het geraamde

tekort voor 2016 wordt gedekt door het aanwenden van de gevormde reserve. Hierdoor kan de hoogte van de bezettingsbijdrage in 2016 beperkt worden. (zie onderaan de pagina).

Vaststelling omslagheffing 2016 centrale kas predikantstraktementen

Op grond van de begroting 2016 zijn de bijdragen van de gemeenten aan de centrale kas voor het jaar 2016 als volgt vastgesteld.

Verloop overgangsmaatregel predikantstraktementen
Op een aantal gemeenten is nog de overgangsmaatregel van toepassing, die is getroffen bij de invoering van de nieuwe traktements- en pensioenregeling op 1 januari 2005. De betrokken gemeenten hebben op de bezettingsbijdrage een conversiebijtelling of een conversieaftrek. Het bedrag van de bijtelling of aftrek wordt in 2016 ten opzichte van 2015 met € 1.000 per fulltime predikant

Soort bijdrage	2015	2016	ontwikkeling
Bezettingsbijdrage per fulltime predikant per jaar	€ 72.468 ¹⁾	€ 71.934 ¹⁾	- 0,73 pct.
Vacature-/schorsingsbijdrage per fulltime vacature per jaar, inclusief de tijdelijke opslag van € 1.300 per fulltime vacature per jaar zoals die geldt tot en met het jaar 2017	€ 7.836	€ 7.884	0,61 pct.
Beschikbaarheidsbijdrage per gemeente zonder predikant per jaar	€ 960	€ 960	0,00 pct.

¹⁾ Voor een specificatie van de Bezettingsbijdrage wordt verwezen naar pagina 367.

Enmalige korting op bezettingsbijdrage 2016

Hierboven hebben we uiteengezet dat de bezettingsbijdrage verlaagd kan worden door de teruggave van positieve saldi tot en met 2014. Zonder deze teruggave zou de bezettingsbijdrage € 74.253 hebben bedragen. De gemeenten dienen er rekening mee te houden dat de eenmalige korting van € 2.319 per fulltime predikant per jaar in 2017 niet meer zal gelden.

per jaar verlaagd. Gemeenten die in 2015 een bijtelling of aftrek hebben van minder dan € 1.000 per fulltime predikant per jaar, hebben in 2016 geen bijtelling of aftrek meer. De overgangsmaatregel is bedoeld om de gemeenten een periode van dertien jaren te geven om haar inkomsten en uitgaven in evenwicht te kunnen brengen na invoering van de nieuwe traktements- en pensioenregeling. In 2018 eindigt de overgangsmaatregel en dan worden de gemeenten geacht de noodzakelijke maatregelen te hebben getroffen.

Begroting predikantslasten 2016

Bovenstaande bijdragen voor de centrale kas predikantstraktementen kunnen de colleges van kerkrentmeesters gebruiken bij het opstellen van de begroting 2016. Met betrekking tot de overige predikantslasten die op de begroting van een gemeente kunnen staan, valt het volgende te zeggen.

1. Er is op dit moment geen initiatief tot aanpassing van de bedragen voor de onkostenvergoedingen. Om die reden wordt geadviseerd om in de begroting te rekenen met:

a. € 700 per predikant per jaar voor de vergoeding gemis werkruimte (alleen voor predikanten die zelf een werkruimte hebben gehuurd of gekocht);

b. € 500 per predikant per jaar voor het gebruik van de werkruimte (alleen voor predikanten die op eigen kosten de werkruimte stofferen, meubileren, verwarmen, verlichten en schoonhouden);

c. € 1.300 per fulltime predikant per jaar aan werktijdafhankelijke onkostenvergoeding voor representatie, kantoorkosten, computer, telefoon en internet;

d. € 822 per predikant per jaar aan werktijdafhankelijke vergoeding voor vakliteratuur en permanente educatie;

e. € 0,28 per kilometer, afgelegd met auto, motor en scooter; € 0,10 per kilometer, afgelegd met een bromfiets; € 0,05 per kilometer, afgelegd met een fiets.

2. De hoogte van de tegemoetkoming premie ziektekostenverzekering is afhankelijk van percentages en maxima, die voortvloeien uit de Zorgverzekeringswet. Die zijn op dit moment nog niet bekend. Wij adviseren het reële bedrag 2015 te begroten, verhoogd met 3,5 pct. (begrote traktementsstijging) en rekening houdend met de toekenning van de volgende periodieke verhoging in 2016. Het rekenblad 2015-A is te vinden op website www.protestantsekerk.nl/arbeidsvoorwaarden -> predikanten.

3. Geadviseerd wordt in de begroting rekening te houden met het hierboven beschreven verloop van de overgangsmaatregel, waardoor het bedrag van de conversieaftrek of -bijtelling in 2016 € 1.000 per fulltime predikant per jaar lager zal zijn.

4. Het bedrag moet nog definitief worden vastgesteld, maar gemeenten met een ambtswoning kunnen in de begroting 2016 rekening houden met de ontvangst van een gemiddelde woonbijdrage van € 7.100 per jaar.

Verhoging pensioenleeftijd

Een predikant voor gewone werkzaamheden gaat volgens ordinantie 3-25 met emeritaat op de dag dat de AOW ingaat. Vanaf de datum van het emeritaat wordt het traktement vervangen door de AOW uitkering en het ouderdomspensioen van het Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Volgens recente nieuwe wetgeving is de ingangleeftijd voor de AOW de komende jaren als volgt.

2015: 65 jaar + 3 maanden

2016: 65 jaar + 6 maanden

2017: 65 jaar + 9 maanden

2018: 66 jaar

Voor het berekenen van de AOW-leeftijd in een concreet geval kan men gebruik maken van de tool op www.svb.nl/int/nl/aow/wat_is_de_aow/wanneer_aow/index.jsp.

Doorgeven van mutaties

Tenslotte wijst de Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen erop dat mutaties in de predikantsbezetting van een gemeente, die gevolgen hebben voor het aandeel in de centrale kas voor de predikantstraktementen, bij de Beheercommissie centrale kas predikantstraktementen gemeld dienen te worden.

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

In totaal zijn er nu 6 orgels in het bestand opgenomen. Het betreft instrumenten gebouwd door Mense Ruiters, D.A. Flentrop, Fonteijn en Gaal, Pels en Van Leeuwen orgelbouw, Ernst Leeflang en Fama en Raadgever.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met:

Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63

E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

Of kijk op de website van de orgelbank op kerkmarkt.nl:

kerkmarkt.nl/advertenties/orgelbank

Specificatie van de bezettingsbijdrage

In onderstaand overzicht wordt het verloop duidelijk gemaakt van de samenstelling van de bezettingsbijdrage in de jaren 2014 tot en met 2016.

	2014	2015	2016
Uitgaven:			
<i>Primair</i>			
Basistraktement	34.636	34.636	35.147
Periodieke verhogingen	20.604	20.425	20.616
Vakantietoeslag	4.420	4.405	4.461
Eindejaarsuitkering	4.585	4.570	4.628
<i>Secundair</i>			
Kosten studieverlof (overgangmaatregel)	13	0	0
Permanente educatie	449	449	333
Verhuiskosten bij emeritaat/overlijden	213	231	208
Jubileumgratificaties (25 en 40 jaar)	194	147	145
Aanvulling arbeidsongeschiktheidspensioen eerste jaar	1	1	0
Overlijdensuitkering	22	22	26
ARBO-dienst	73	75	70
<i>Wachtgelden</i>			
PKN-wachtgelden	953	897	633
PKN-wachtgelden re-integratiebeleid	32	33	33
<i>Pensioenen</i>			
Premie PFZW (ouderdoms- en nabestaandenpensioen)	13.143	12.744	12.395
Premie Aegon (arbeidsongeschiktheidspensioen)	2.390	2.022	2.009
<i>Kosten overgangmaatregelen</i>			
Suppleties predikanten	823	752	667
Tekort overgangmaatregel gemeenten	506	327	233
<i>Kosten beheer en administratie</i>			
Kosten bureau	316	342	342
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	83.373	82.078	81.946
Inkomsten:			
<i>Bijdragen van gemeenten</i>			
Vacaturebijdragen	-927	-940	-944
Tijdelijke opslag vacaturebijdragen	-181	-187	-187
Beschikbaarheidsbijdragen	-88	-91	-96
<i>Bijdragen van predikanten</i>			
Predikantenpremie PFZW	-6.608	-6.529	-6,366
<i>Overige inkomsten</i>			
Te ontvangen rente	-285	-98	-100
Ottrekking aan Restitutiereserve	-1.880	-1.765	-2.319
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	-9.969	-9.610	-10.012
<i>Bezettingsbijdrage</i>	73.404	72.468	71.934

ANBI-transparantie: de tijd dringt!

Voor het einde van dit jaar dienen alle gemeenten en alle diaconieën te voldoen aan de eisen die de overheid stelt aan hun ANBI-status. Het is dus - als u dit nog niet heeft geregeld - de allerhoogste tijd om snel aan de slag te gaan. De kerken hebben 2 jaren langer de tijd gekregen om hieraan te voldoen, maar deze periode is aan het einde van dit jaar voorbij. Dan gelden ook voor de kerkelijke rechtspersonen alle transparantie-eisen. En het niet voldoen aan deze eisen zal in 2016 tot consequenties kunnen leiden.

Wat moet er gebeuren?

3 stappen:

1. Stel de tekst samen waarin aantal verplichte gegevens over o.a. bestuurssamenstelling, doelstelling, beleidsplan en financiën is opgenomen. Gemeente en diaconie schrijven elk hun eigen tekst, want het zijn afzonderlijke rechtspersonen. Een voorbeeldtekst hiervoor is te vinden op www.protestantsekerk.nl/anbi vervolgens in de linkerkolom klikken op "gemeente" en in het volgende scherm in de rechterkolom onder "ANBI-sjablonen": gegevens gemeente en gegevens diaconie. Ook andere nuttige informatie vindt u op deze webpagina's.
2. Plaatsen van de tekst op een website: dit mag de eigen website van de gemeente zijn, of een zogenaamde verzamel-site. Een voorbeeld hiervan is www.kennisbankfilantropie.nl. Er zijn ook andere "verzamel" websites, die niet allemaal gratis zijn. Gemeente en diaconie publiceren ieder hun eigen gegevens, deze mogen op dezelfde webpagina staan, of op verschillende. Het verdient aanbeveling dit in "platte tekst" te doen. Heel belangrijk is dat deze webpagina met één muisklik bereikbaar is (zgn. deeplink).

3. URL doorgeven: Het webadres van deze pagina's dient te worden doorgegeven aan het landelijk dienstencentrum te Utrecht. Dit gebeurt via een speciale LRP-pagina en dient vóór 1 november j.l. te hebben plaatsgevonden. Nog niet gedaan? Alsnog doen op deze pagina. Let u erop dat zowel voor uw gemeente als voor uw diaconie een website-adres wordt doorgegeven (en dit kan dus verschillend zijn). Het opgeven van dit website-adres is belangrijk omdat het landelijk dienstencentrum deze adressen doorgeeft aan de belastingdienst.

Belangrijk: de afgifte van RSIN, ook wel fiscaal nummer genoemd, door de belastingdienst is helaas ernstig vertraagd. Zodra deze zijn ontvangen (verwachting op dit moment: medio oktober a.s.) zullen deze aan LRP worden toegevoegd. Tot dat moment vult u bij uw transparantiegegevens in "nog niet ontvangen van belastingdienst". Zelf contact opnemen met de belastingdienst heeft geen zin. Gebruik in elk geval

niet het RSIN van de landelijke Protestantse Kerk.

Wat gebeurt er na 1 januari 2016?

Vanaf 1 januari a.s. zal de belastingdienst gaan controleren of ook de kerkelijke rechtspersonen aan de ANBI-voorwaarden voldoen. De verwachting is dat de opgegeven website-adressen en de daarop vermelde gegevens op een geautomatiseerde wijze zullen worden gecontroleerd. Wanneer zaken niet in orde zijn, zal dit - na een waarschuwing - kunnen leiden tot verlies van de ANBI-status. En dat betekent weer dat de aftrek van giften niet langer mogelijk is en dat belasting moet worden betaald over schenkingen, legaten en erfstellingen.

U bent als gemeente en als diaconie zelf verantwoordelijk voor een juiste en tijdige uitvoering van deze verplichtingen.

Voor vragen: stel deze aan uw gemeente-adviseur kerkbeheer, bereikbaar via de Servicedesk te Utrecht, tel.030- 880 1880.

Wat moet er online te zien zijn?

1. Naam van de gemeente, diaconie of classis (NB: de kerkordelijk juiste naam!).
2. Het RSIN- of fiscaal nummer (of: "nog niet ontvangen van de Belastingdienst").
3. Contactgegevens (post- of bezoekadres, telefoonnummer of emailadres).
4. Bestuurssamenstelling (géén namen en/of adressen bestuursleden).
5. Het eigen beleidsplan (hoofdpijnen in begrijpelijk Nederlands). Met verwijzing (link) naar beleidsplan landelijke kerk.
6. Het beloningsbeleid (verwezen kan worden naar de regeling arbeidsvoorwaarden Protestantse Kerk en de vindplaats daarvan - indien van toepassing).
7. De doelstelling van de instelling (duidelijke samenvatting).
8. Een (jaarlijks) verslag van de uitgeoefende activiteiten (hoofdpijnen in begrijpelijk Nederlands).
9. Een financiële verantwoording: samenvatting van de staat van baten en lasten met toelichting over het afgesloten boekjaar: per 1-1-2016 zal dit de cijfers over het boekjaar 2014 betreffen. Dus géén balans.
10. Een beknopt overzicht van de voorgenomen bestedingen met toelichting daarop.

Tekstvoorbeelden: zie www.protestantsekerk.nl/anbi onder gemeente

Dr. Justin Kroesen vertrekt naar Noorwegen

In het blad "De Stichting" van oktober 2015, een periodiek van de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK), wordt melding gemaakt van het vertrek begin januari 2016 van dr. Justin naar Noorwegen. Kroesen wordt aan de universiteit van Bergen hoofddocent cultuurgeschiedenis, met als specialisme de materiële cultuur van het christendom. Als onderzoeker wordt hij verantwoordelijk voor de collectie van het Bergen Museum.

Mentale afstand

"De afstand naar Bergen is vooral een mentale", zo stelt Kroesen in het interview dat de redactie van "De Stichting" met hem heeft. "De tweede stad van Noorwegen is zo'n 800 kilometer van Groningen verwijderd, maar ja, je moet wel een zee over". Waar de Noordzee in de gedachten van veel mensen een obstakel vormt, is die in het toekomstige werk van Kroesen juist een verbindende factor: "Vanuit Bergen, maar ook vanuit Groningen, kun je onderzoek naar kerken doen vanuit een Noordzee-perspectief. In alle landen rond de zee was er eeuwenlang sprake van één gezamenlijke katholieke cultuur, tot de Reformatie er voor zorgde dat ieder zijn eigen weg ging".

Dit bredere perspectief is ook nodig voor een belangrijke component van de nieuwe werkzaamheden, het ambassadeurschap van het Bergen Museum. "Aan de collectie moet veel meer bekendheid worden gegeven in een Europese context en objecten moeten in verband gebracht worden met vergelijkbare verzamelingen, tot in Noord-Spanje aan toe". Een bredere blik is niet nieuw voor Kroesen. In het onderzoek dat hij veelal met Regnerus Steensma († 2012) vanuit Groningen deed, waren heel Europa en vooral ook het aangrenzende Duitsland nadrukkelijk in beeld. "En dat heeft veel nieuwe inzichten opgeleverd".

Terugblik

Kroesen kijkt met tevredenheid terug op de afgelopen vijftien Groningse jaren. "Ik heb veel te

Dr. Justin Kroesen

danken aan zowel de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) als de SOGK, een heel sterk partnerschap". Enige zorgen heeft hij ook, juist wat de binding van de RUG aan de regio betreft. "Die staat wel onder druk. Er is een sterke tendens om aan publicaties voor een selecte groep van vakgenoten, in periodieken met een vermeende standing, onevenredig veel waarde toe te kennen in het academische bedrijf. Ik vind het juist belangrijk om onderzoeksresultaten te kunnen presenteren aan een breder publiek, zoals in het tijdschrift Groninger Kerken. Dat is volgens mij voor als wetenschapper een aantrekkelijker en eigenlijk ook zinvoller manier van werken, ook omdat deze altijd veel respons oplevert".

Kroesen heeft naast de RUG ook de SOGK zien veranderen. "De organisatie wordt steeds professioneler, wat ook nodig is gezien de grote groei van het aantal kerken dat aan de zorg van de Stichting is toevertrouwd." Ook het blikveld van de SOGK is volgens hem langzaam veranderd: 'Naast instandhouding van de monumenten is er een steeds grotere rol weggelegd voor het vertellen van het historische verhaal van de gebouwen. Ook wordt er nu wat onbevangener met religie omgegaan dan eerder, toen de kerk als monument meer voorop stond.

Naast de eenzijdige focus op de hardware van de kerkgebouwen is

er steeds meer aandacht gekomen voor de software, de rituelen die er plaatsvonden en de verhalen die ermee zijn verbonden".

Drempelperspectief

Met het aanstaande vertrek uit Groningen kan er naast ook vooruit worden gekeken: "Hopelijk blijft de intensieve band tussen de RUG en de SOGK bestaan. De Stichting heeft veel te danken aan de universiteit, maar andersom geldt hetzelfde. Dat besef moet wel doordringen". De uitkomst van een andere grote zorg ligt eveneens in de toekomst besloten. "Het valt te hopen dat er gauw een oplossing wordt gevonden voor de aardbevingsproblematiek. Niet alleen kerken maar ook mensen lijden er steeds meer onder. Er zal toch maar een keer een middeleeuws gewelf instorten. Dan staan media als CNN en de New York Times op de stoep om verslag te doen van een land dat kennelijk niet garant kan staan voor de veiligheid van zijn burgers en het behoud van zijn eigen erfgoed", aldus dr. Kroesen in het blad van de SOGK.

■ Jaarverslagen SBKG Overijssel en Flevoland

In september jl. bracht het bestuur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Overijssel-Flevoland zijn jaarverslag over 2013 en 2014 uit.

In de afgelopen boekjaren zijn voor 13 protestantse gemeenten, 11 hervormde gemeenten, 4 katholieke parochies, 3 doopsgezinde gemeenten en 1 Waalse gemeente werkzaamheden verricht door het bouw bureau van de SBKG dat in Vaassen (Vossenhoek 16, 8172 AB Vaassen, tel. 0578-570157, e-mail: info@sbkg.nl) gevestigd is. Veel kerkelijke gemeenten (74) zijn donateur van de Stichting. Eind 2014 werd afscheid genomen van de oud-voorzitter van de Stichting, drs. C. Dekker, die gedurende 18 jaar leiding gaf aan de Stichting. Drs. E. Kooiker heeft de voorzittershamer van de heer Dekker overgenomen.

Alde Fryske Tsjerken naar de rechter om erkenning

Het Friesch Dagblad van 18 september 2015 meldt dat de Stichting Alde Fryske Tsjerken naar de rechter stapt in een poging rijkserkenning af te dwingen. Een aanvraag voor de status van Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud is voor de tweede maal op rij afgewezen door minister Jet Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De stichting is het niet eens met de afwijzing, laat directeur Gerhard Bakker weten. Ook de stichting De Fryske Mole vist achter het net. Senator Hindrik ten Hoeve van de Onafhankelijke Senaatsfractie heeft aan de minister Kamervragen over de kwestie gesteld.

Een professionele status levert beheersstichtingen in de monumentenzorg verschillende voordelen op. De status wordt gezien als keurmerk en levert aanzienlijke administratieve vereenvoudigingen op bij het indienen van plannen voor subsidie en de verantwoording achteraf. Van de veertig aanvragen zijn er slechts twaalf gehonoreerd. Volgens Ten Hoeve krijgen alleen de grotere organisaties een status, waardoor regionale beheersstichtingen buiten de boot vallen. Ook zou het schorten aan de beoordeling, omdat de commissie slechts oordeelt op basis van schriftelijke stukken. Stichting Alde Fryske Tsjerken stuurde met de aanvraag een rapport van een onafhankelijke deskundige mee en werd gesteund door de provincie Fryslân, vijf architecten, de Bond Heemschut en oud-directeur Ap Timmermans van welstandscommissie Hús en Hiem. Het mocht niet baten.

Ook een bezwaarschrift haalde niets uit. "Van de argumentatie snappen we weinig", zegt Bakker. "De Raad voor Cultuur die de minister adviseert stelt vast dat we ons werk uitstekend doen, maar dat niet is aangetoond dat we vijf jaar zorgvuldig met monumenten zouden omgaan. We bestaan al vijfenveertig jaar! Ik zou zeggen: kom kijken, dan kan iedereen zien dat onze vijfen-

veertig kerken erg goed bij staan." Een ander argument was volgens Bakker dat de stichting financieel niet voldoende stabiel zou zijn. „Helemaal vreemd, want dat was een jaar daarvoor helemaal geen punt. De Raad voor Cultuur weigert het geld dat in onze steunstichting zit mee te tellen. Bovendien is de financiële positie de laatste jaren aanzienlijk verbeterd.”

De Fryske Mole, die 42 van de 130 nog werkende molens in Fryslân bezit, wacht de principiële rechtszaak van „bondgenoot” Alde Fryske Tsjerken en de beantwoording van de Kamervragen af, zo laat voorzitter Wiep Schukken weten. Naast Alde Fryske Tsjerken en De Fryske Mole zijn nog twee Friese stichtingen van wie de aanvraag voor een professionele status is afgewezen, te weten de Stichting Waterschapserfgoed Friesland en de Stichting Monumentenbehoud Dongeradeel.

■ Mariakerk Oosterwijd- werd weer in volle glorie

De Mariakerk van Oosterwijdwerd, eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken, kan na een grondige restauratie weer worden gebruikt, zo meldt het Friesch Dagblad van 5 oktober 2015. De kerk dateert van ongeveer 1200 en is een van de oudste bakstenen kerken in de provincie Groningen. Onder meer de herenbanken, de koorafscheiding en de vloeren zijn onder handen genomen, net als het stuc- en schilderwerk. Ook de schade die veroorzaakt is door de aardbevingen, vooral aan het stuc- en metselwerk, is verholpen.

■ Gereformeerde kerk Noordeloos bestaat 125 jaar

De gereformeerde kerk in het Zuid-Hollandse Noordeloos viert haar 125-jarig bestaan, zo meldt het

Reformatorisch Dagblad van 17 september 2015. Een jubileumcommissie organiseerde tot 9 oktober zeven activiteiten die aansluiten bij het jaarthema van de gemeente, "Met hart en ziel vieren, verbinden en verhalen".

Zo werd er in de kerk werk tentoongesteld van vijf kunstenaars uit de omgeving. Verder belegde de commissie op 24 september een ouderenmiddag met op het programma onder meer een modeshow van toga's die predikanten in de loop der eeuwen droegen. De viering werd op 9 oktober 2015 afgesloten met een symposium getiteld "Gereformeerd in de 21e eeuw".

■ Winterexcursie 2015/2016 SOGK

De Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) organiseert dit jaar haar Winterexcursie naar vier kerken. Deze vindt plaats op 19 december 2015 en wordt afgesloten met een concert. De zogenaamde herhalings- tocht wordt op 9 januari 2016 gehouden. De tocht kan in december per bus of individueel worden gemaakt; in januari alleen met de bus. De route voert langs de kerken van Thesinge, Garmerwolde, Middelbert en Engelbert.

Voor de excursiegangers die de tocht per bus maken vertrekt de bus om 10.30 uur bij het hoofdstation van de NS in de stad Groningen. De kerken zijn op 19 december geopend van 10.00 tot 17.00 uur. De kosten voor deelnemers in de bussen bedragen € 20 voor donateurs en € 30 voor niet-donateurs. Opgave kan door de deelnemerskaart te sturen aan: Stichting Oude Groninger Kerken, Coehoornsingel 14, 9711 BS Groningen.

Voor nadere informatie: SOGK, tel. 050 – 312 35 69; website: www.groningerkerken.nl

■ Van Oeckelen orgel in kerk Dorkwerd weer in gebruik

Op 16 oktober jl. werd het Van Oeckelen orgel in de hervormde kerk van Dorkwerd na een grondige restauratie weer in gebruik genomen. Dit orgel werd in 1908 door de firma Van Oeckelen in Harenermolen gebouwd voor de kerk van Dorkwerd. Een bijzonderheid is dat de toenmalige kerkvoogden het orgel in 1908 konden aanschaffen nadat het afgraven van de wierde veel geld had opgebracht.

Het orgel is een instrument met zeven stemmen verdeeld over één klavier en een aangehangen pedaal. Het orgel heeft een welluidende klank, maar de laatste tiental jaren was het instrument zo sterk in verval geraakt dat een grondige restauratie nodig werd.

De grote vrijgevigheid van de kleine kerkelijke gemeente en creatieve acties voor het werven van gelden bleken onvoldoende om de kostbare restauratie te kunnen betalen. Hulp van de overheid, steun van verschillende fondsen en giften van particulieren maakten het in 2014 mogelijk

om het herstel aan de orgelmakers Mense Ruiters in Zuidwolde uit te besteden. Hoewel er nog een tekort

is, zag de kerkelijke gemeente begin oktober de feestelijke ingebruikname met genoegen tegemoet.

■ Pastorie als bijzonder gebouw verdwijnt

De pastorie als beeldbepalend gebouw is aan het verdwijnen, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 10 oktober jl. naar aanleiding van een symposium over vijf eeuwen predikantswoning in Leegkerk (Gr.) eerder deze maand. Veel statige pastorieën worden verkocht en het predikantsgezin woont steeds vaker gewoon ergens in een wijk. Het symposium was georganiseerd door Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) in samenwerking met de faculteit godgeleerdheid en godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

Eeuwenlang was de pastorie een gebouw met een dubbele functie, op de grens van het privéleven van het predikantsgezin en het publieke leven van de predikant die er studeerde en gemeentelieden ontving. Daar is veel in veranderd nu de hedendaagse predikant geen hoge status meer heeft en zijn

privéleven graag afschermt, zo zei dr. Justin Kroesen, specialist aan de RUG op het gebied van het religieus erfgoed. "Het is zeer de vraag hoeveel pastorieën van na de oorlog in de monumentenlijst van morgen zullen worden opgenomen".

De bijzondere positie van de predikant is lange tijd onderstreept door de vorm van de pastorie, aldus Kroesen: grote, deftige herenhuizen verzezen. Verder is een pastorie bijzonder omdat de bewoner geen eigenaar is, maar een kerkelijke gemeente. "De predikant is een passant, een soort nomade". De bijzondere positie van de pastorie blijkt vooral als die verkocht wordt. Met het vertrek van de laatste predikant verdwijnt ook het publieke karakter van het huis. "Zo verdween niet alleen God uit Jorwerd", zei Kroesen, verwijzend naar het boek van Geert Mak, "maar ook de pastorie". Kroesen vindt dat

er meer onderzoek naar het fenomeen pastorie moet worden gedaan. Dat is extra nodig nu alleen in het noorden al zeker 300 oude pastorieën niet meer door predikanten wordt bewoond, vindt hij.

De positie van de vrouw in de pastorie veranderde door de tijd heen, zo stelde historica Mirjam de Baar (RUG) in haar lezing. "Met de Reformatie deed ook de predikantsvrouw haar intrede. Aanvankelijk was er onduidelijkheid over haar positie. Zo bepaalde een classis dat zij wel "enige koophandel en nering" mocht bedrijven. Predikantsvrouwen hadden vaak een dienende taak, maar er zijn ook andere voorbeelden.

Pastorieën zijn ook vaak broedplaatsen voor culturele activiteiten geweest, zo liet mevrouw De Baar zien. Op het symposium was verder aandacht voor onder meer volksopvoeding vanuit de pastorie.

DILEMMA'S MET HET BOUWBESLUIT

REGELGEVING WAARVAN AFGEWOKEN MAG WORDEN

Over brandveiligheid is al ontzettend veel geschreven. Dat is ook logisch want het komt regelmatig terug. Zo komt brandveiligheid aan de orde na een controle, bij een aanvraag voor een vergunning of melding én al helemaal na een brand. “Ik durf te stellen dat brandveiligheid, achteraf pas de aandacht krijgt dat het verdient”.

De overheid heeft brandveiligheid vastgelegd in het Bouwbesluit. Doel van het Bouwbesluit is het beschermen van de aanwezige personen in een gebouw en het voorkomen dat een brand overslaat naar de burens. “Iedereen heeft recht op zijn eigen brand, als er maar geen slachtoffers vallen.” Hiermee wordt ook meteen de rol van de brandweer, als vertegenwoordiger van het bevoegd gezag, duidelijk. De brandweer controleert of aan het Bouwbesluit wordt voldaan.

Het doel van de overheid is één, maar hoe is het met de doelen van de overige stakeholders? Deze moeten ook in het brandveiligheidsconcept worden meegenomen. Het brandveiligheidsconcept is een set van bouwkundige, installatietechnische en organisatorische maatregelen die het niveau van brandveiligheid bepalen en beïnvloeden. In kerken is het behoud van gebouw en inventaris een belangrijk doel. Iets waar regelgeving en brandweer geen rekening mee houden en waarvoor dus passende of aanvullende maatregelen genomen moeten worden.

De Bouwregelgeving is complex, zeker voor niet geschoolden. Dit geldt ook voor het Burgerlijk Wetboek of het Wetboek voor strafrecht. Voor het doorgronden hiervan zijn rechtsgeleerden opgeleid. En zo is het ook met de Bouwregelgeving. Je moet er voor opgeleid zijn. Het is geen boekje dat je tijdens een ontwerp er even bij pakt. Het is een vak, een aparte discipline.”

Er moet altijd aan het Bouwbesluit voldaan worden. Het Bouwbesluit bestaat uit twee delen. Het ene deel kent regels en het andere deel kent doelen. Van de regels mag worden afgeweken, op voorwaarde dat dezelfde doelen worden bereikt (gelijkwaardigheid). Kerken vallen, samen met bioscopen, theaters, casino's, restaurants, discotheken en musea onder de categorie 'Bijeenkomstfunctie'.

Best vreemd omdat een kerk bouwkundig sterk afwijkt van de overige gebouwen. En hier zit nu een groot voordeel. “Door de kenmerkende bouwkundige eigenschappen van een kerk, zoals de hoogte van de ruimte(n), kunnen ontzettend veel van de problemen (veilig vluchten / maximaal aantal personen) worden opgelost met gelijkwaardige oplossingen.

Naast deze gelijkwaardige oplossingen moeten de overige doelen van de stakeholders (behoud van gebouw en inventaris) ook worden meegenomen in het brandveiligheidsconcept. Vertaal deze doelen in een brandveiligheidsconcept door te kijken naar de gebouwkenmerken, de brandkenmerken, de mensenkenmerken en de interventie kenmerken. Alleen dan kan een brandveiligheidsadviseur een concept opstellen dat aansluit bij het Bouwbesluit en de doelen van de kerk.

Wilt u meer weten over de verzekeringen binnen het collectief van de VKB of een uitgebreid dekkingsoverzicht ontvangen voor de aansprakelijkheidsverzekering? Op www.vkb-verzekeringen.nl vindt u alle informatie. Als u een brochure wilt ontvangen kunt u contact op nemen met:

Olaf van Alst
Property Risk Consultant
Marsh Risk Consulting
020-5417539
info.vkb@mmc.com

Boek over 700-jarige Hooglandse Kerk Leiden

De Hooglandse Kerk van de Protestantse gemeente Leiden vierde in september haar 700-jarig bestaan. Op 5 september jl. vond de presentatie plaats van het ruim 300 pagina's tellend boek "De kathedraal van het licht", een boek over de geschiedenis van het kerkgebouw en de mensen die er kwamen. In het voorwoord van het boek, dat is samengesteld door Hans Karstens, Elias van der Plicht, Cor Smit en John Veerman, schrijft de redactiecommissie dat er behoefte bestaat aan een modern standaardwerk over dit gebouw. Weliswaar was er vijftien jaar geleden al een doorwrocht werk over deze kerk in 1315 in gebruik genomen kerk verschenen, maar dat boek behandelde alleen de periode vóór de Reformatie. Om een breed publiek voor de kerk te interesseren was de uitgave nodig zoals die in september 2015 werd gepresenteerd.

De Hooglandse kerk wordt al eeuwenlang bewonderd, besproken en bestudeerd en is uniek dankzij de bijzondere opzet van het transept met zijbeuken aan zowel de west- als oostkant, waarmee zij zich onderscheidt van alle andere Hollandse kerken. Daarnaast heeft de Hooglandse Kerk een sleutelrol gespeeld in de (godsdienst)geschiedenis van Leiden en misschien zelfs wel van Nederland. Het boek geeft een heldere uiteenzetting in vier hoofdstukken over de geschiedenis van de Hooglandse kerk, namelijk:

- 1315 – 1572: Een kapel, een kapittel en bijna een kathedraal: de Sint Pancras van bijkerk tot beeldenstormen.
- 1572 – 1813: De Hooglandse Kerk tijdens de Republiek en de Franse tijd.
- 1813 – 1940: De Hooglandse Kerk in een veranderende samenleving en

- 1940 – 2015: Een multifunctioneel godshuis in een geseculariseerde maatschappij. Het laatste hoofdstuk beschrijft de bouwgeschiedenis van de kerk.

De burgemeester van Leiden, de heer Lenferink, kon het boek op 5 september jl. in ontvangst nemen van de heer Hans Karstens, secretaris van het college van kerkrentmeesters van de Protestantse gemeente Leiden die het boek redigeerde. "Het is een wonder dat ik hier in deze kerk sta, want in 1830 was de kerk zo vervallen dat ze bijna was gesloopt", zo memoreerde hij. "Maar Sint-Pancras, waarnaar onze kerk is vernoemd, is de patroonheilige van de hopeloze gevallen. Daar zal het wel mee te maken hebben".

"Zeven eeuwen Hooglandse Kerk – De Kathedraal van het licht" is een uitgave van het college van kerkrentmeesters van de Protestantse gemeente Leiden. Het boek is voor € 25 verkrijgbaar in de (Leidse)

boekhandels en exclusief € 7,95 verzendkosten, te bestellen bij het kerkelijk bureau van Leiden: info@kerkelijkbureauleiden.nl

■ 10 Jaar Utrecht Orgelland

Op 26 oktober jl. stond de Stichting Utrecht Orgelland stil bij haar 10-jarig bestaan. De stichting, die op 26 oktober 2005 werd opgericht, heeft in de afgelopen 10 jaar tal van activiteiten georganiseerd rond de vele kleine en grote monumentale orgels binnen de provincie Utrecht: excursies, themabijeenkomsten, informatieve brochures.

Ook op de website www.UtrechtOrgelland.nl is veel informatie over het werk van de stichting te vinden.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Jan van Ginkel, Edam, 55 jaar organist.

J. van Ginkel en F.G. Koning, Edam

Aaltje Jaarsveld-Groeneveld, Hedel, 50 jaar collectante verjaringsfonds.

Jan Cornelis Vis, Leiderdorp, 50 jaar organist.

J.C. Vis, Leiderdorp

Ludolf Barendrecht, Middelharnis, 50 jaar organist.

Arie Pieter Soldaat, Munnekezijl, 50 jaar organist.

Johan Christiaan Demoed, De Purmer, 55 jaar organist, administrateur.

Ids Simon de Beer, Paesens-Moddergat, 50 jaar organist.

I.S. de Beer, Paesens-Moddergat

Wiebe Kamminga, De Westeen, 52 jaar organist.

W. Kamminga, De Westeen

GOUD

toegekend aan:

Kiertje Krikke-Koning, Blokzijl-Scheerwolde, 40 jaar organist.

K. Krikke-Koning, Blokzijl-Scheerwolde

Marga ten Wolde-Haitjema, Koog-Zaandijk, 41 jaar koster.

Klaas Remerie, Maas en Heuvelland, 40 jaar organist.

Willem Sprik, Sloten, 40 jaar organist.

W. Sprik, Sloten

Jan Kuijper, Op é Noed, 40 jaar organist.

J. Kuijper, Op é Noed

ZILVER

toegekend aan:

Gerrit Jan Ruiterkamp, Bathmen, 25 jaar koster.

Pieter Vermeulen, Bennekom, 34 jaar lid commissie van bijstand.

Frans Gerrit Koning, Edam, 30 jaar organist.

Pietertje Neeltje van Poppel-Eland, Klundert. 25 jaar koster.

Cornelis van Bekkum, West Maas en Waal, 25 jaar koster.

C. van Bekkum, West Maas en Waal

Aart ten Haken, Nieuw-Loosdrecht, 26 jaar administrateur.

A. ten Haken, Nieuw-Loosdrecht

Cornelis Zacharias Nagtegaal, Rijsenhout, 33 jaar koster-beheerder.

C. Z. Nagtegaal, Rijsenhout

Willem Hendrik Folmer, Scherpenzeel, 25 jaar organist.

Jan Willem Ruessink, Winterswijk, 25 jaar cantor-organist.

J.W. Ruessink, Winterswijk

Frederik Hendrik van Berkum, Zaandam, 32 jaar dirigent Oostzijderkerkkoor.

F.H. van Berkum, Zaandam

BRONS

toegekend aan:

Johannes Cornelis Rebel, Huizen, 6 jaar koster.

Jan Oosterhuis, Ruinerwold, 18 jaar notabel en kerkrentmeester.

Barend Ashouwer, Vleuten-De Meern, 24 jaar kerkrentmeester.

■ Rouwborden terug in Grote Kerk Wijk bij Duurstede

In de Grote Kerk in Wijk bij Duurstede werden op 4 september jl. drie rouwborden uit 1609, 1612 en 1617

Insignes van de

Protestantse Kerk in Nederland

GOUD BRILJANT

toegekend aan:

Pieterella Nelisse-Jumelet, Noordgouwe, 50 jaar leidster zondag-school.

P. Nelisse-Jumelet, Noordgouwe

GOUD

toegekend aan:

Willem Antonie Woerkems, Arnhem. 45 jaar diverse functies.

W.A. Woerkems, Arnhem

onthuld, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 3 september 2015.

Een rouwbord is een zwartgeverfd houten bord met naam, titel, wapenschild en sterfdatum van een overledene dat in de kerk werd gehangen. Kerkarchivaris Ton Gelok: "Lange tijd hebben er in de kerk tien plankjes gelegen waarop wapens geschilderd waren. Ze werden gevonden voor de restauratie in 1968. Niemand wist wat de functie van de plankjes geweest was.

Wapenkundige dr. Ad de Jong uit Voorthuizen stelde in 2009 vast dat de plankjes van gesloopte rouwborden afkomstig waren. In 1789 hingen er in de kerk nog 74 rouw-

Hendrika Jeannette Nobel-de Vaal, Leusden, 40 jaar leidinggevende gemeente diakonaat.

ZILVER

toegekend aan:

Gerrit Victor Branderhorst, Castri-cum, 25 jaar diverse functies.

Roeland Hendrik Willem Busschers, Assen wijkgemeente Vredenoord, 25 jaar gemeentepredikant.

Elzo Bijl, Heinenoord, 25 jaar gemeentepredikant en verpleegpas-tor.

Verdient er iemand in uw gemeente ook een onderscheiding?

Vraag nu het formulier aan via info@kerkrentmeester.nl of bel 078-6393666.

borden. Ze zijn in 1798, ten tijde van de Bataafse Republiek, vernietigd".

De Jong reconstrueerde de borden met behulp van een handschrift van wapenkundige Maximiliaan Louis van Hangest d'Yvoy, heer van Mijdrecht, lid van de Hoge Raad van Adel, die van 1776 tot 1815 graf-schriften en rouwborden in kerken in Utrecht, Holland, Gelderland en Noord-Brabant natekende. Aan de hand van zijn tekeningen en van ontwerpen van De Jong herstelden meubelmaker Bert van de Burgt en heraldisch schilder Rómulo Döderlein de Win de borden in oorspronkelijke staat.

■ Vereniging kerkelijk werkers samen met CNV

De Vereniging Kerkelijk Werkers (VKW) gaat per 1 januari 2016 fuseren, zo meldt het Friesch Dagblad van 21 oktober 2015.

De VKW telt zo'n 300 leden, waarvan de meeste geregistreerden actief als kerkelijk werker in de Protestantse Kerk in Nederland werkzaam zijn.

De vereniging wordt onderdeel van de tak CNV Connectief-Kerk en Ideëel, waar eerder ook de Bond van kerkelijke medewerkers onderdak vond.

OPTIZON

De kracht van de zon optimaal benut voor uw kerkgebouw of woning

Bespaar op uw energieverbruik met een HR installatie. Ook als zonne-energie voor uw gebouw geen optie is, kunnen wij u helpen.

Neem voor een vrijblijvend advies contact op:

Wim de Vos: wim@optizon.nl

Jan Willem de Vos: jw@optizon.nl

VERGEET UW BRIM AANVRAAG VOOR 2016 NIET

Wij hebben een ruime ervaring in het voorbereiden van de BRIM aanvragen en begeleiden van het daarin opgenomen onderhoud.

De instandhoudingssubsidie draagt bij in de kosten van onderhoud van Rijksmonumenten.

VERLAAN & BOUWSTRA architecten

Badhuisstraat 2
4132 BR Vianen

T 0347 376 528
www.verlaanenbouwstra.nl
info@verlaanenbouwstra.nl

Energie Voor Kerken

Bedankt voor uw deelname!

Ruim 3.500 kerken en kloosters hebben zich inmiddels aangesloten bij het inkoopcollectief Energie voor Kerken.

Dankzij uw deelname kopen we gezamenlijk voordelig groene energie in.

Greenchoice is voor 2015-2016 opnieuw gekozen als onze energieleverancier. Met Greenchoice kiest u niet alleen voor groen, maar ook voor een goede service. Greenchoice is namelijk uitgeroepen tot klantvriendelijkste energieleverancier!

Uw voordelen:

- Scherpe groene energie tarieven
- Uitstekende contractvoorwaarden
- Transparante dienstverlening
- Optimale persoonlijke service

Ook interesse?

U kunt maandelijks instappen in het collectief. Kijk voor meer informatie op www.energievoorkerken.nl of neem contact op met Sonja Boer van Hellemans Consultancy.

☎ 030 767 01 21

✉ boer@hellemansconsultancy.nl

Het collectief Energie voor Kerken is een initiatief van CIO-K in samenwerking met energie adviesbureau Hellemans Consultancy.

Optimaal sparen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

RIDDER
LEIDERS EN
KOPERSLAGERS

DE SPECIALIST IN
ONDERHOUD EN
RESTAURATIE

Ook kunt u bij ons terecht voor deskundig dakadvies en een vrijblijvende begroting t.b.v. een subsidie aanvraag.

Vestiging Ridder Noord:
Marowijne 41
1689 AR Zwaag

Vestiging Ridder Zuid:
Koperslagerstraat 21A
5405 BS Uden

WWW.RIDDERLEIDERS.COM

INFO@RIDDERSYSTEMS.COM

T +31 (0) 888 111 888

ins
ure
klepel
klokken
minuten
wijzerpl
betrouw
renovatie
onderhoud
luidklokken
klokken spelen
torenuurwerk
ad

Nabben
klokken service
Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN
TORENUURWERKEN
VERGULDWERKEN
WIJZERPLATEN
KLOKKENSPELEN
ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

Pels & Van Leeuwen
orgelbouwers sinds 1903

WWW.PELSENVANLEEUWEN.NL

NIEUWBOUW · RESTAURATIE · ONDERHOUD

Platinalaan 10 - 5234 GH 's-Hertogenbosch · 073 - 641 29 51
info@pelsenvanleeuwen.nl

Kerkgeluidstechniek op z'n best!

de techniek als hulpmiddel, ook in uw kerk

De kerkgeluidstechniek schrijdt voort ... met rasse schreden! Dialoog Church Sound is als specialist op kerkgeluidstechniek niet achtergebleven en heeft met meer dan 1800 kerken in Nederland een groot werkgebied. Met gebruikmaking van de nieuwste digitale techniek en zijn zowel grote galmrijke als kleinere kerken inmiddels voorzien van kerkgeluidsystem en die zorgen voor een uitstekende spraakverstaanbaarheid en dat tegen budgettair verantwoorde aanschafprijzen.

Kennis is van
geen waarde ...

tenzij je deze in
praktijk brengt!

Dialoog Church Sound

Bolognalaan 6

5632 RL Eindhoven

www.cantorsound.nl

040 - 24 20 840

info@cantorsound.nl

Sionskerk in Houten

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB **Ridderkerk**
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV **Zwolle**
038-785 19 77

Mussenberg 7
6049 GZ **Roermond**
0475-33 69 44

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

KKA

kantoor der kerkelijke administraties

KKG

kantoor der kerkelijke goederen

KKG

adviseurs

u i t n o d i g i n g

Wij nodigen u van harte uit voor ons symposium op **D.V. vrijdag 18 december 2015**. Tijdens dit symposium zal **Henk Wobben** afscheid nemen als directeur van KKA, KKG en KKG Adviseurs.

U kunt zich aanmelden door uiterlijk **11 december 2015** een e-mail te sturen naar Esther Masclé-Gries: e.gries@kkgkka.nl (o.v.v. het aantal personen). **U bent van harte welkom!**

Programma

13.30 uur
14.00 uur

- > **Ontvangst met koffie/thee**
- > **Welkom door Esther Masclé-Gries, directieassistente**
- > **Opening door dr. A. Mosterd, voorzitter KKA, KKG en KKG Adviseurs**
- > **Inzoomen op de kerk in 2025**
Ds. G. de Fijter gaat in gesprek met:
  - dr. A.J. Plaisier
  - prof. dr. H.J. Selderhuis
- > **Interactie met de zaal***
- > **Presentatie informatiemarkt***
  - Beheer onroerende goederen
  - Kerkgebouwen
  - KerkDialogo

15.15 uur
15.45 uur

- Kerkelijke begraafplaatsen
- Administratieve dienstverlening
- Salarissen en P&O
- > **Muzikaal intermezzo**
- > **Paauze en informatiemarkt**
- > **Inzoomen op de flankerende organisaties in 2025**
Drs. P.D. Eenshuistra gaat in gesprek met:
  - drs. C. de Raadt
  - Henk Wobben
- > **Interactie met de zaal***
- > **Afscheid Henk Wobben**
(interactie Riekelt Pasterkamp met dr. A. Mosterd)
- > **Terugkoppeling informatiemarkt***

17.00 uur

17.00-17.45 uur

- > **Muzikaal slot**
- > **Afsluiting door jhr. mr. K.F.H. Schorer**
- > **Gelegenheid om afscheid te nemen van Henk Wobben**
- > **Receptie en informatiemarkt**

* door journalist Riekelt Pasterkamp

Datum

D.V. vrijdag 18 december 2015

Locatie

Vergader- & Congressentrum De Schakel
Oranjelaan 10, 3862 CX Nijkerk

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans, eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl